

POLICEJNÍ AKADEME ČESKÉ REPUBLIKY V PRAZE

Fakulta bezpečnostního managementu

Katedra společenských věd

Policista v pozici nestandardní oběti

Bakalářská práce

Policeman in the position of non-standard victim

Bachelor thesis

VEDOUCÍ PRÁCE

PhDr. Jitka VESELÁ, Ph.D

AUTOR PRÁCE

Aneta KYSELÁ

PRAHA

2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předložená práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem čerpala v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

V Praze, dne 15. 3. 2023

Kyselá Aneta

Poděkování

Ráda bych touto formou velice poděkovala PhDr. Jitce Veselé, PhD. za cenné rady, trpělivost a laskavý přístup při vedení mé bakalářské práce.

Dále patří poděkování policistům a policejní psycholožce, kteří se podíleli na empirickém šetření.

ANOTACE

Bakalářská práce zkoumá téma oběti, ale v nestandardním pojetí. Práce je teoreticko-empirická. V části teoretické je zařazena kapitola, která je věnována bližšímu popisu a komparaci oběti z trestněprávního hlediska a hlediska psychologie. Těžištěm práce je téma pocitu moci a pocitu její ztráty se zaměřením na výkon policejní profese. Význam je přikládán i specifickým zdrojům zátěže v policejní praxi, kdy práce poskytuje orientační výčet zátěžových situací. Současně je věnována pozornost způsobům zvládnutí zátěžových situací. V rámci empirické části je snaha aplikovat teoretické poznatky na zkušenosti policistů se situacemi, při jejichž řešení zažívali například pocit selhání a ztráty kontroly.

KLÍČOVÁ SLOVA

Oběť * policejní stres * osobnost * moc * ztráta kontroly * sociální role *

ANNOTATION

The bachelor thesis focuses on the area of a victim but in a non-standard way. The thesis is theoretical-empirical. The theoretical part includes a chapter devoted to a more detailed description and comparison of the victim from a criminal and psychological point of view. The main problem of the thesis is on the theme of feeling power and the feeling of its loss, with an orientation on the police profession. Importance is given to specific sources of stress in police practice, where the thesis provides an indicative list of stressful situations. At the same time, attention is paid to ways of dealing with stressful situations. Within the empirical part, there is an effort to apply theoretical knowledge to the experiences of police officers with situations in which they experienced, for example, feelings of failure and loss of control.

KEYWORDS

Victim * police stress * personality * power * loss of control * social role *

OBSAH

ÚVOD.....	7
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 OBĚŤ A NESTANDARDNÍ OBĚŤ	8
1.1 Standardní pojetí oběti	8
1.2 Oběť z pohledu transakční analýzy.....	9
1.3 Nestandardní oběť	13
2 POLICEJNÍ STRES	16
2.1 Náročné situace	17
3 MOC JAKO SOUČÁST OSOBNOSTI POLICISTY	20
3.1 Sociální atributy moci.....	22
3.2 Prožívání moci	26
3.3 Projevy a dopad narušení pocitu moci	28
4 NASTAVENÍ IDEÁLNÍ PODOBY POCITU MOCI JAKO PREVENCE POCITU SELHÁNÍ U POLICISTŮ	33
4.1 Zdravá míra identifikace s rolí policisty	33
4.2 Osobnostní zdroje zvládnání zátěže neboli „jak se nestat obětí“	36
II. EMPIRICKÁ ČÁST	39
5 CÍL ŠETŘENÍ.....	39
6 METODA ŠETŘENÍ	40
6.1 Charakteristika vzorku.....	40
6.2 Provedení šetření.....	41
6.3 Analýza získaných dat	42
6.4 Shrnutí závěrů vyplývajících z šetření.....	54
ZÁVĚR	58
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	60

PRÁVNÍ NORMY	61
ELEKTRONICKÉ ZDROJE	62

ÚVOD

Bakalářská práce sice zkoumá téma oběti, avšak v nestandardním pojetí. Policisté jsou pravidelně vystavováni nebezpečím. Setkávají se s násilím v různých podobách, jsou svědky hromadných neštěstí a krutých osudů lidí. Nicméně společnost intuitivně nepovažuje policisty za (potenciální) oběti, neboť představa o policistovi je mnohdy nadlidská. Představa o nezlomném, fyzicky i morálně silném, rozhodném policistovi. Jiní občané policejní složku vnímají zase naopak. Výzkumy zabývající se viktimizací policejního sboru poukazují na skutečnost, že policisté ve službě zažívají různé druhy viktimizace. Což má přímé i nepřímé fyzické, duševní a sociální dopady na samotné příslušníky. Policisté i přes tvrdě působící zevnějšek jsou stále lidé a v osobním životě řeší stejné problémy jako každý jiný člověk. Nicméně role profesionála projev negativních emocí nedovoluje navenek projevit a často se tak stávají latentními oběťmi. Role policisty samozřejmě souvisí s prosazováním moci, respektive státní moci, která je jim svěřena zákony. Zároveň jsou postaveni do role občanské, tedy pomáhat a chránit. Plnohodnotné naplnění těchto rolí má mnoho aspektů, významným je i psychologický aspekt moci.

Cílem bakalářské práce je objasnění podstaty, příčin, projevů a dopadu pocitu oběti u policistů v náročných situacích, které subjektivně vnímají jako ohrožující pro jejich zdraví, autonomii a zastupovanou roli. V empirické části zmapovat a analyzovat zkušenosti policistů se situacemi, při jejichž řešení zažívali pocit ztráty kontroly, moci, selhání a případně další viktimogenní prožitky. Ke splnění tohoto cíle bude uplatněno kvalitativní šetření, konkrétně metoda polostrukturovaného rozhovoru. Šetření je doplněno o poznatky policejního psychologa, který je významnou oporou pro policisty. V tomto případě budou informace získány prostřednictvím nestrukturovaného rozhovoru.

Práce je strukturována do dvou dílčích celků. V teoretické části je rozpracována oblast obětí s výrazným zaměřením na pojetí nestandardní oběti, dále oblast policejního stresu a prožívané moci. V části empirické se věnují analýze problematiky ztráty moci u policistů ve výkonu i u bývalých příslušníků.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 OBĚŤ A NESTANDARDNÍ OBĚŤ

V současnosti je problematika oběti z viktimologického hlediska podrobně rozpracována a poznatky jsou aplikovány do praxe. I zde je zkoumána psychologická stránka obětí, avšak je stále spojena pouze s trestnými činy. Člověk se však může stát obětí, přesněji prožívat pocity oběti, i vlivem jiných skutečností, které jej nemusí poškodit fyzicky, nýbrž psychicky. Tyto duševní rány jsou pak promítány do osobní i profesní sféry života a mnohdy jim není věnována pozornost. Neboť duševní potíže, krize identity, deprese apod. nelze rozeznat na první pohled.

1.1 Standardní pojetí oběti

V minulosti byla problematika oběti opomíjená oproti pachatelům trestné činnosti. Až v padesátých letech 20. století se začala vyvíjet viktimologie jako součást kriminologie. Viktimologie, jak již sám název napovídá je naukou o obětech. Zaměřující se zejména na vztah mezi obětí, pachatelem a trestným činem, ale také na dopady činu na oběť. Snoubí se zde kriminologické, trestněprávní, psychologické a sociologické pohledy. Hovoříme-li o oběti tak ji zpravidla chápeme jako konkrétní fyzickou osobu, která byla fakticky poškozena trestným činem.¹ Takovému chápání napomáhá i vymezení pojmu v zákoně č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů kde se oběť *„rozumí fyzická osoba, které bylo nebo mělo být trestným činem ublíženo na zdraví, způsobena škoda nebo nemajetková újma nebo na jejíž úkor se pachatel trestným činem obohatil nebo*

¹ BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5. Str. 127 - 128.

*měl obohatit.*² Vedle tohoto vymezení z trestněprávního hlediska lze uplatnit hledisko psychologické, podle kterého je rozhodující, zda se jedinec cítí být obětí trestného činu.

1.2 Oběť z pohledu transakční analýzy

Transakční analýza je teorií zahrnující vedle psychoterapeutického směru psychologii osobnosti a teorii otevřené a srozumitelné komunikace. Teorii vytvořil psychoanalytik Eric Berne. Při zpracování mimo jiné vycházel z psychoanalýzy od S. Freuda, konkrétně z psychodynamického přístupu. Dále implementoval poznatky z humanistické psychologie a existenciální filozofie. Později byla teorie významně ovlivněna systémovým přístupem. V současnosti je transakční analýza uplatňována zejména v oblasti komunikace, rozvoje osobnosti a sebedřívětí.³

Základním konceptem transakční analýzy jsou ego-stavy. Model ego-stavů mapuje významné rané zážitky, vlivy druhých a integraci zmíněných do situace tady a teď. Sám Berne napsal: „*Cokoli má co dělat s ego-stavy je transakční analýzou a co si jich nevšimá transakční analýza není.*“⁴ Z výroku lze pochopit, že ego-stavy mají centrální postavení v teorii TA a jsou zde nepostradatelné. Ego-stav neboli stav „Já“ je soudržným systémem myšlení, cítění, chování a tělesných vzorců. Samotné části celého systému jsou uschovány v paměti člověka a mají podstatný vliv na vývoj identity osobnosti. Z čehož plyne i skutečnost, že ego-stavy jsou základní jednotkou teorie osobnosti.

Berne rozlišil tři základní ego-stavy: dětský, dospělý a rodičovský. V každé interakci dominuje jeden z nich. Může se ovšem stát, že jeden ego-stav dominuje i ve chvílích, kdy není vhodný nebo dochází k vzájemnému smíchání.

² § 2 odst. 2 zákona č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

³ LISTER-FORD, Christine. *Transakční analýza v poradenství a psychoterapii*. Praha: Portál, 2006. Spektrum (Portál). ISBN 80-7367-085-2. Str. 11 -12.

⁴ HENNIG, Gudrun a Georg PELZ. *Transakční analýza: terapie a poradenství*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1363-2. Str. 25.

Základní dělení bylo dále rozštěpeno do několika variant ego-stavů, které vyzdvihují převažující vlastnost ego-stavu v konkrétní chvíli.

Ego-stav dítěte se vyvíjí jako první, neboť dítě své okolí citlivě vnímá již od velmi útlého věku. V tomto období se učí dovednostem, emočnímu chování a reakcím. Samotným ego-stavem dítěte chápeme pozůstatky vnitřních duševních stavů z dětství prožívané tady a teď. V této oblasti dominují intenzivní pocity strachu, hněvu, bezmoci, radosti, snahy překonat pocit méněcennosti apod. Projev dítěte obsahuje silné emoce, které jsou nezbytné pro citové prožívání a vytváření intimních vztahů. Dětský stav „Já“ Berne ještě rozlišuje na svobodné (projevuje svobodou až nezodpovědností, tvořivostí, hravostí, veselostí), přizpůsobené (je zvládnutelné, poslušné, plní požadavky okolí)⁵ a vzdorovité (projevy i ladění osobnosti jsou vzdorovité, provokativní, nekonformní, negativně naladěné).⁶ Dětský ego-stav také znamená základní pocíťovaný životní koncept a z něj plynoucí sebe oceňování (postoj „ok“).

Ego-stav rodiče je obrazem vlivu autorit a způsobů chování. Představuje způsob myšlení a jde o vštípený životní koncept, který jedinec přebírá v brzkém věku od někoho pro něj důležitého (výchovné autority), které dále aplikuje ve svém životě. Součástí je i svědomí, tedy soubor internalizovaných příkazů, zákazů a mravních imperativů. V tomto „Já“ jsou tedy zaznamenány všechny pravidla, zákony a normy, které dítě převzalo od okolí. Projevuje se používáním zavedených způsobů reakcí, chování a postojů, které napomáhají rychlému řešení každodenních problémů.⁷ Rodičovský ego-stav je dle následovníků Berneho rozdělen na kontrolující (kritizuje, trestá a chválí) a pečovatelský (starostlivý, odpovědný za druhého s tendencí chránit).

Dospělý ego-stav představuje zpracované a zhodnocené informace na základně vlastních zkušeností a rozumu. Dospělé „Já“ jedná zodpovědně a plně

⁵ JUNGWIRTOVÁ, Jana. TRANSAKČNÍ ANALÝZA A POLICIE. *BULLETIN: NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY*. [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-01-18], 20(01). ISSN 1211-8834. Dostupné také z: <https://www.policie.cz/soubor/bulletin-01-2014.aspx>

⁶ PLAŇAVA, Ivo. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy - dovednosti - poruchy*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0858-2. Str. 20.

⁷ JUNGWIRTOVÁ, Jana. TRANSAKČNÍ ANALÝZA A POLICIE. *BULLETIN: NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY*. [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-01-18], 20(01). ISSN 1211-8834. Dostupné také z: <https://www.policie.cz/soubor/bulletin-01-2014.aspx>

vědomě v situacích tady a teď. Dospělý je schopen rozlišit jednotlivé stavy svého „Já“ z čehož je schopen rozlišit život, jak mu byl ukázán (ego-stav rodiče) a jak ho prožíval (ego-stav dítěte) a jak ho sám poznal (ego-stav dospělého). Na rozdíl od výše zmíněných ego-stavů nejedná na základě neovladatelných citů nebo předsudků, ale na základě vlastního rozumu. Přičemž jde o myšlený životní koncept nebo také naučené pojetí života.^{8;9}

Z výše uvedeného textu vyplývá, že ego-stavy k člověku neodmyslitelně patří a pro organismus člověka jsou životně důležité. V každém okamžiku aktivujeme jeden ze zmíněných ego-stavů více či méně adekvátně. Tyto mezi sebou a okolním světem komunikují, z čehož vznikají transakce neboli komunikační impulsy a odpovědi. Berne ve své knize „Jak si lidé hrají“, pracoval s tématem oběti v konceptu her „hrát roli oběti v zájmu dosažení cíle“. Znaky oběti lze spatřit, ale i v samotných ego-stavech. Konkrétně chování jedince v ego-stavu dítěte lze charakterizovat jako chování plné emocí, obav, strachu, bezmoci, vzteku, útěku od odpovědnosti apod. Právě tyto projevy a prožitky vystihují pojetí nestandardní oběti, jak o něm uvažuji v této bakalářské práci.

Transakční analýza pracuje také se **životními pozicemi** („O.K. koncept“). Berne vycházel z předpokladu, že každý jedinec si na základě svých zkušeností (zejména z doby raného dětství) tvoří představy o sobě a svém okolí. Existenční pozice tvoří organizační princip jednání, cítění, myšlení, chování, utváření vztahů a jsou vázané na určité (souvislostmi dané) podmínky, ve kterých žijeme. Z pozic následně vychází celkový pocit vlastní hodnoty a hodnoty ostatních. Pozice jsou rámeček vymezující naše chování. Systematicky je zkoumal T. Harris ve své knize „Já jsem OK, ty jsi OK“.

Já jsem OK, ty jsi OK – dítě se v první pozici narodí a setrvává v ní, dokud jsou naplňovány jeho potřeby. Těmi jsou fyziologické, ale i potřeby vyšších úrovní jako například bezpečí, náklonnost apod. Smékal uvádí, že tato

⁸ HARRIS, Thomas A. *Já jsem OK, ty jsi OK: úvod do transakční analýzy*. Praha: Portál, 2020. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1637-7. Str. 37 - 49.

⁹ JUNGWIRTOVÁ, Jana. TRANSAKČNÍ ANALÝZA A POLICIE. *BULLETIN: NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY*. [online]. Praha, 2014 [cit. 2023-01-18], 20(01). ISSN 1211-8834. Dostupné také z: <https://www.policie.cz/soubor/bulletin-01-2014.aspx>

pozice je v dalších vývojových etapách jedince výsledkem odhodlání, úsilí, neustálého ožívání důvěry v sebe a ostatní.

Já jsem OK, ty nejsi OK – taktéž označována jako projektivní pozice se vytváří ve chvíli, kdy dítě vnímá své okolí jako nepřátelské, je využíváno či zneužíváno, rodiče se o dítě nestarají, jsou k němu zlí a nelítostní. V důsledku toho v dítěti narůstá pocit křivdy, vztek, vzdor, nenávisť a nedůvěra k druhým. Z takového dítěte se v životě stává tyran, sadista a mstitel zejména proto, že chce vrátit rány, které samo dostávalo.

Já nejsem OK, ty jsi OK – je zde generalizována zkušenost bezmoci, nicotnosti a závislosti na ostatních. V určitých momentech nenaplnění potřeb dítěte vnímá samo sebe jakožto příčinu jednání okolí. Výklad takového nenaplnění spočívá v pocitu neatraktivnosti, zbytečnosti a méněcennosti. Pozice je taktéž označována jako introjektivní, protože člověk zvnitřňuje dojem, že ostatní jsou perfektní, zatímco on je na nich závislý, z čehož vyplývá pocit nízké sebedůvěry a sebevědomí, úzkosti a sklon k sebeobviňování. Základním pocitem této pozice je smutek a životní neradostnost.

Já nejsem OK, ty nejsi OK – vytváří se, když dítě prožívá nezdravé dětství, péče o něj není adekvátní a ono samo sebe ani své okolí nevnímá jako hodnotné. Zároveň dítě nebylo schopné rozpoznat, co si okolí přeje, neboť chování je nekonzistentní a nejednoznačné. Základní pocity na této pozici jsou pocity beznaděje a zoufalství, protože ztratili důvěru v sebe, ale i v druhé.^{10,11,12}

¹⁰ HARRIS, Thomas A. *Já jsem OK, ty jsi OK: úvod do transakční analýzy*. Praha: Portál, 2020. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1637-7. Str. 59 - 72

¹¹ HENNIG, Gudrun a Georg PELZ. *Transakční analýza: terapie a poradenství*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1363-2. Str. 76 - 77.

¹² SMĚKAL, Vladimír. *T R A N S A K Č N Í A N A L Ý Z A: P ř í r u č k a* [online]. Brno, 2001 [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2004/PSY749/PRIRUCKA_TA.pdf. Str. 22 - 29.

1.3 Nestandardní oběť

Oběť, jak bylo výše řečeno, je spojena zejména s trestnou činností. Ze širšího pohledu se obětí člověk stává vlivem i jiných skutečností. Pro psychologii je určující, jaké subjektivní pocity má oběť. Tím je myšlen okamžitý a dlouhodobý dopad činu na duševní zdraví jedince. V individuálním časovém rozpětí jde o pocit zneuctění, ztráty důvěry v sebe i okolí, ztrátu pocitu autonomie. Viktimizace může evokovat trauma, které se odvíjí i od samotné reakce poškozené oběti (fyzické i psychické odezvy). V rámci psychického prožívání jde o pocity viny, ztráty sebedůvěry, strachu, nejistoty, bezmocnosti, neskutečnosti a dalších. Po tělesné stránce může nastat tělesná slabost, srdeční onemocnění, potíže se žaludkem, bolesti hlavy apod.¹³

V tomto smyslu lze s nadsázkou chápat výkon samotné profese policisty jako oběť. Policisté mají mnohdy dlouhé přesčasy, mimo pracovní dobu jsou povinni zasáhnout a v podstatě jejich pracovní doba nemá konce. Dále policisté musejí uvažovat i nad svou sdílností k nejbližším. Popsání všech okolností svého dne ve službě nebo například průběh vyšetřování mediálně známého činu by mohlo ohrozit dobré jméno policie, jeho služební poměr, a i průběh vyšetřování. Dále policejní práce není nebezpečná jen pro samotného policistu, ale také pro jeho rodinu a okolí. Obzvláště policisté, kteří mají již vlastní rodinu, jsou velmi ostražití v případě zveřejnění soukromých informací, protože mají strach, že by jim někdo mohl ublížit v rámci msty za jeho jednání ve službě. Ačkoli projevy msty adresované orgánům veřejné správy byly obvyklé spíše v 90. letech 20. století, tak obdobné situace se dějí i dnes. Všechny tyto skutečnosti vytvářejí neustálý stres a přispívají k psychické zátěži a případné duševní újmě policistů.

„Být policistou, to je celoživotní poslání. Stát policistou by se však měl ten, kdo ctí zákon a kdo chce skutečně i za cenu svého osobního nepohodlí pomáhat druhým. Profese policisty totiž vyžaduje časově náročné nasazení a také dobré i

¹³ MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada publishing, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0. Str.257.

*velmi tolerantní rodinné zázemí. Práce policisty je však také mimořádně zajímavá a všestranná.*¹⁴

Policisté se také mohou vyskytnout v situacích, kdy ztrácejí moc a kontrolu nad situací. Ztráta moci není přirozeně příjemná, kdy (jak bylo popsáno v kapitole o transakční analýze) člověk v každé situaci aktivuje různé ego-stavy. V případě ztráty moci mohou i nezlomní policisté nevědomě aktivovat ego-stav dítěte. Tento ego-stav nás totiž vrací do období, kdy nám bylo bezpečno (v případě zdravého dětství). Z toho důvodu aktivace dětského „Já“ nás naplňuje pocitem ochrany, respektive vytvoření pomyslné ochranné bubliny, kdy nám nehrozí narušení vlastní integrity. Mimo tyto prožitky se vyskytují také negativní projevy. Pocit bezvýchodnosti situace vyvolává reakce z dětského „já“, a tedy projevy silných emocí. V danou chvíli je možné policisty považovat za nestandardní oběť, neb nejsou fyzicky ohroženi, ale pocit ohrožení přesto mají.

K odbornějšímu vymezení pojmu nestandardní oběť čerpám z odborného článku autorů katedry společenských věd na Policejní akademii České republiky v Praze.

„Oběť představuje jedinec, jenž v souvislosti s naplňováním obsahu profesní (aktuální sociální) role (před, při, po řešení pracovních situací) zažívá pocity újmy (fyzické, psychické). V důsledku vzniklé újmy jedinec zažívá (v rovině kognitivní, emocionální, potažmo konativní) pocity bezmoci, nespravedlnosti, strachu, vzteku, zklamání, neúcty, neporozumění, sociálního diskomfortu, neschopnosti či neochoty plnit požadavky sociální (příp. aktuální) role v interakci apod., což se následně může projevit v jeho postojích a chování.“¹⁵

Nesvadba zmiňuje syndrom obětního beránka. Dle něj policisté často soudí, že jsou oběťmi ve smyslu veřejného nepochopení, pohrdání, nízkého platu, neschopných politiků, byrokracie apod. Zpevnováním těchto pocitů, včetně

¹⁴ Hledáme nové kolegy - STAŇ SE POLICISTOU. *Policie České republiky* [online]. [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/hledame-nove-kolegy-stan-se-policistou.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

¹⁵ *Security Theory and Practice: Police officer as a Victim*. 2022. Police Academy of the Czech Republic in Prague. Faculty of Security Management. Department of Social Science [online]. 2022 [cit. 2023-12-16]. ISSN 257-4589. ISSN 1801-8211. Dostupné také z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2022/10/Police-Officer-as-a-Victim.pdf>

nedůvěřivosti, vzdalují od ostatních občanů. Syndrom obětního beránka má řadu závažných dopadů. Policie má za úkol pomáhat a chránit, ale tento úkol se může policistům zdát jako nespílitelný, když budou jednat pouze v mezích zákona. Což vede k řešení protiprávních skutků na hranici zákonných a etických norem. Policisté tedy v některých případech jednájí obdobným způsobem, který u jiných skupin občanů považují za nelegitimní a potrestání hodný. Kvůli domnělé pozici oběti v tomto smyslu si policista snáz racionalizuje své stále závažnější porušování etických, často i zákonných norem.¹⁶

¹⁶ NESVADBA, Petr. Specifičnost policejní subkultury. *Policista*. Praha: MV ČR, 2009, 15(6). příloha, str. 13. ISSN 1211-7943.

2 POLICEJNÍ STRES

Zaměstnání má významné postavení v životě člověka. Je důležité pro naši důstojnou existenci a materiální prospěch. V případě adekvátně zvoleného zaměstnání v nás evokuje pocit užitečnosti, uspokojení, sounáležitosti a pocit seberealizace. Nicméně každé zaměstnání přináší úkoly a situace obsahující potenciální stresory, které za určitých okolností mohou navodit stres reálný. „*Pracovní stres chápeme jako určitou odezvu organismu, jejíž vznik je dán působením specifických okolností, podmínek a faktorů pracovní činnosti v rámci pracovního systému.*“¹⁷

Policejní práce je velmi specifické a náročné povolání po psychické i fyzické stránce. Na policisty působí celá řada negativních faktorů, které navozují stres. V průběhu služby jsou pravidelně vystavováni situacím, které přesahují běžnou zkušenost a mohou znamenat extrémní psychickou zátěž se škodlivým dopadem. Uvádí se, že policisté mají vyšší odolnost vůči negativním dopadům zátěžových situací, než je tomu u běžné populace.¹⁸ Toto tvrzení podporují také výsledky psychologického vyšetření, jež policisté absolvují v přijímacím řízení. Uchazeči jsou mimo jiné vybíráni i podle osobnostní výbavy a předpokladů stres zvládat. Dále lze uvést fakt, že běžná hladina stresu je u členů bezpečnostních sborů vyšší, než je tomu i jiných zaměstnání. Dále má své místo v odolnosti policistů výcvik. Ačkoli se na jednotlivých útvarech liší, tak má zaručit, co možná nejlepší připravenost policistů do výkonu služby. I přesto mohou nastat situace, které svým charakterem či intenzitou přesahují akceptovatelnou úroveň stresu. Vzhledem k různorodosti činností a pozic jednotlivých policejních útvarů a k samotnému subjektivnímu vnímání stresu nelze unifikovat všechny stresory.

Avšak mezi zvláštní stresory, se kterými se potýkají převážně lidé z řad bezpečnostních sborů patří morální odpovědnost. A to vůči občanům (pomáhat a

¹⁷ Kolektiv autorů. *Pracovní stres a zdraví: Bezpečný podnik* [online]. 2. vydání. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2016 [cit. 2023-02-06]. ISBN 978-80-87676-23-3. Dostupné z: <https://www.vubp.cz/soubory/produkty/publikace-ke-stazeni/pracovni-stres-a-zdravi.pdf>. Str. 5.

¹⁸ VYMĚTAL, Štěpán, Vladimír VOSKA, Ondřej TOMAN, Jana JUNGWIRTOVÁ a Karel URBAN. Možnosti psychologické podpory: v Policii ČR. Praha: THEMIS, 2010. ISBN 978-80-7312-065-8. Str. 35

chránit), svým kolegům (včetně celého oddělení) a sobě samému. Policisté jsou svým způsobem morální autoritou, kdy v tomto důsledku jsou pod neustálým drobnohledem společnosti. Dalším stresorem je práce s „úzkým vzorkem“ společnosti, respektive zejména s pachateli méně či více závažné protiprávní činnosti. Při jejich konfrontaci nezřídka dochází k eskalaci agresivity těchto zájmových jedinců. S tím se stupňuje i míra stresu a policisté mohou, ale i nemusí mít situaci pod kontrolou. Ačkoli policejní hlídky se skládají minimálně ze dvou policistů tak, v důsledku personálního podstavu ve sboru (zejména v menších městech), může hlídku tvořit i pouze jeden policista, což také nepříjemné pocity a stres navyšuje. Zůstaneme-li u menších měst, tak policisté jsou velmi často poznáváni i ve svém volném čase, což může vést k útoku na osobu policisty i mimo službu. V rámci velkých měst je větší míra anonymity jak u běžných občanů, tak i u policistů. Významným faktorem policejního stresu jsou i extrémní zátěžové situace se kterými se běžná populace potká velmi zřídka ne-li vůbec. Uvádí se tragické okolnosti případů, jakými je například pohled na zohavená těla, vyšetřování smrti dítěte, sdělování úmrtí, použití střelné zbraně.¹⁹ Další uváděné stresory nejsou typické jen pro policejní činnost, neboť jsou shodné se stresory v jiných odvětvích. Je jimi například samotná organizace práce, práce na směny, finanční podhodnocení, nedostatek policistů.

2.1 Náročné situace

Jak bylo naznačeno v předchozí kapitole, policejní práce přináší velmi specifické zkušenosti a situace. Policisté obvykle přicházejí do sboru s touhou pomáhat lidem a vykonat službu státu. Nicméně jejich profese je pravidelně vystavuje lidským tragédiím. Prožívání takových událostí může v člověku zanechat negativní vzpomínky a věčný pocit bezmoci. Míra stresu nemusí vyplývat ze samotné povahy situace, ale i z nadměrné četnosti. Ze záznamů

¹⁹ VYMĚTAL, Štěpán, Vladimír VOSKA, Ondřej TOMAN, Jana JUNGWIRTOVÁ a Karel URBAN. Možnosti psychologické podpory: v Policii ČR. Praha: THEMIS, 2010. ISBN 978-80-7312-065-8. Str. 35

anonymní linky pomoci v krizi vyplývá, že policisté nejčastěji volají ve svém stavu po použití střelné zbraně, kvůli nevhodným vztahům s kolegy a nadřízenými, se sebevražednými úmysly a s nepříjemnými prožitky při vyšetřování činů páchaných na dětech. Policisté psychologickou službu Policie ČR využívají i v případech těžkostí v osobním životě, jako jsou partnerské a rodinné vztahy, problémy na pracovišti, osobní problematika (krize, syndrom vyhoření).²⁰

Mezi velmi specifické zátěžové situace v policejní praxi patří zejména ty, které jsou spojené s vyšetřováním násilné trestné činnosti, při které hrozí **ohrožení vlastního života a života kolegy**. Nejenže každý jedinec vnímá různé situace individuálně, ale samotné prostředí, ve kterém se nachází, není vždy přátelské a vyskytují se případy, kdy policisté byli při konfrontaci zraněni. Policisté jsou připravováni na situace, kdy jsou jiní lidé ve smrtelném ohrožení, ale zároveň se věří iluzi o své onnipotenci. Setkání se smrtí až ve službě je pro policisty často prvním setkáním se smrtí vůbec. Myšlenka své smrti, kterou do té doby odmítali, se začne odrážet v jejich chování a prožívání. Traumatická událost v podobě ohrožení vlastního života nebo přihlížení smrti kolegy dokáže být takové intenzity, že může ovládnout přirozenou schopnost adaptace člověka v nepříznivých podmínkách.²¹

Další náročnou situací je **použití střelné zbraně** a rozvoj tzv. post shooting traumatu u policistů (dle amerických statistik postihuje až dva ze tří policistů), kteří použili zbraň proti člověku. Při policejním výcviku je kladen důraz na to, že zbraň je vždy až posledním možným východiskem. Tedy v momentě, kdy ostatní donucovací prostředky a výzvy nepřinesly kýžený výsledek. Na samotnou střelbu (ve formě varovného výstřelu) jsou policisté zvyklí, avšak usmrcení osoby je velmi náročná nová zkušenost, kdy je zapotřebí psychologické zpracování dané situace jedincem. Zpracování situace však často ztěžuje rozsáhlé vyšetřování Generální inspekcí bezpečnostních sborů, které je dalším přidaným stresem.

²⁰ VYMĚTAL, Štěpán, Vladimír VOSKA, Ondřej TOMAN, Jana JUNGWIRTOVÁ a Karel URBAN. Možnosti psychologické podpory: v Policii ČR. Praha: THEMIS, 2010. ISBN 978-80-7312-065-8. Str.19

²¹ Reiser, M., & Geiger, S. P. Police officer as victim. Professional Psychology: Research and Practice, 15(3), [online]. 1984 [cit. 2023-01-15]. Str. 315 - 323. doi:10.1037/0735-7028.15.3.315. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/232424220_Police_officer_as_victim

Pohled na případy kruté smrti a vážná zranění se často naskytne u hromadných neštěstí, ale také při vyšetřování činů, kdy jsou nalezeny zohavené či rozkládající se lidské ostatky. Policisté na určitých pozicích si však vypěstují určitou psychickou odolnost (emoční rezistence) vůči podobným situacím. Bez zmíněné odolnosti by nemohli dlouhodobě vykonávat svou profesi.

Policisté v některých případech vyrozumívají pozůstalé o úmrtí osoby blízké. **Sdělování úmrtí** může být pro někoho velmi psychicky náročné. Například pro policistu, který je i v roli rodiče bude mnohem těžší sdělit pozůstalým úmrtí jejich dítěte, oproti bezdětným kolegům, neboť v roli pozůstalého mohou vidět sami sebe, což vyvolává obavy o jejich vlastní rodině.

S tím souvisí i **trestné činy páchané na dětech**. Dítě je v obrazu dospělých nevinné, má celý život před sebou a není schopno vlastní obrany. O to hůře policisté snáší situace, kdy je dítě součástí násilí v rodině, například zanedbání či týrání s následkem smrti. Samotná představa o smrti je ve společnosti spojena se stářím, ale v případě dětí je to vždy něco nepřírozeného.²²

²² ČÍRTKOVÁ, Ludmila. Policejní psychologie. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4. Str. 129 - 134

3 MOC JAKO SOUČÁST OSOBNOSTI POLICISTY

Pojmem osobnosti se zabývá řada vědních oborů. Zavedení pojmu osobnosti v psychologii má charakter hypotetického konstruktů, jehož smyslem je vysvětlit skutečnosti, jako například proč v téže situaci různí lidé reagují různě.²³ Různé psychologické směry se dle svého pojetí snaží o vymezení základní charakteristiky a podstaty osobnosti. Důraz je ve velké míře kladen na propojení rovin charakteru, temperamentu, schopností a konstitučních vlastností člověka.²⁴ Níže jsou uvedeny definice osobnosti od některých významných autorů.

Dle Allporta je „Osobnost je dynamická organizace uvnitř individua, a to takových psychofyzických systémů, které determinují jeho jedinečné přizpůsobení se svému okolí.“²⁵

Dle Eysencka „Osobnost je více či méně stabilní a setrvávající organizace charakteru, temperamentu, intelektu a těla osoby, která determinuje její jedinečné přizpůsobení se prostředí.“²⁶

Dle Cattella „Osobnost je to, co nám umožňuje předpovědět, co daná osoba učiní v dané situaci.“²⁷

Dle Z. Heluse „Osobnost chápeme jako individualitu (tedy jedinečnou lidskou bytost), s důrazem na já, respektive sebepojetí, které je jejím prožívajícím a akčním jádrem a na vlastnosti, které ji charakterizují.“²⁸

Pokud vycházím z definic těchto autorů, chápu osobnost jako organizaci či systém více složek statických a dynamických. Jednou z takových složek je i

²³ NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-x. Str. 114.

²⁴ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, 287 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1. Str. 16 - 18.

²⁵ Osobnost. *Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2018 [cit. 2023-02-24]. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Osobnost_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Osobnost_(MSgS))

²⁶ Tamtéž

²⁷ Tamtéž

²⁸ HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4675-3. Str. 154.

touha po moci. Ta může vyjadřovat jádrovou osobnostní vlastnost jedince, ale také prostředek uspokojení dalších osobnostních potřeb (potřeba zvýšené sebehodnoty). Pro někoho představuje moc jediný cíl seberealizace, respektive celou podstatu jejich bytí. Touha po moci se u jednotlivých lidí liší svým zdrojem. U někoho jde o zmíněnou seberealizaci, ale také třeba získání své autonomie, sebekontroly nebo zbavení se moci jiných osob.²⁹ Podle D. McClellanda existují dva typy mocensky orientovaných osobností. Lidé, kteří touží po osobní moci a lidé, kteří jsou zaujati realizací cíle pro skupinový i osobní prospěch.³⁰ E. Bakalář ve své knize tyto případy označuje jako personalizovanou a socializovanou moc. Představitel personalizované moci charakterizuje jako osobnosti nezralé, řídící se zákony džungle. Jiné motivy kromě mocenského jsou zde zastoupeny minimálně a konstatuje, že u těchto osobností lze mluvit o poruše psychosociálního vývoje. Naopak představitelé moci socializované jsou morální v tom smyslu, že si uvědomují skutečnost „každé vítězství znamená pro někoho jiného ztrátu“. V osobnosti operují další silné motivy jako například motiv přátelství, spolupráce a výkonu. Autor soudí, že u těchto lidí je touha po moci úspěšně socializována a jde o osobnosti s dobrou mírou psychosociální zralosti.³¹ S tím souvisí fenomén vůdcovství, kdy je více napojen na moc socializovanou. Autoři citují N. Hilla, který ve svém díle „Myšlením k bohatství“, uvádí hlavní předpoklady vůdcovství. Jedná se o sebeovládání, silný cit pro spravedlnost vzbuzující úctu u okolí, kouzlo osobnosti, ochota přijmout plnou odpovědnost, neochvějná odvaha postavená na znalosti sebe sama a profese apod.³²

Psychologie definuje moc jako „sociální motiv, který artikuluje možnost osobnosti rozhodovat o věcech veřejných a tím ovlivňovat ostatní jedince a společnost.“³³ Moc je jednou ze základních podmínek sociálního postavení

²⁹ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, 287 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1. Str. 190

³⁰ BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-053-8. Str. 67 -68.

³¹ BAKALÁŘ, Eduard. *Úvahy o motivu moci*. Mach, 1991. ISBN 80-270-1979-6. Str. 49 - 50.

³² BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-053-8. Str. 67 -68.

³³ CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, 287 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1. Str. 194.

jedince, kdy společně se vzděláním a materiálním statusem určuje prestiž. Zároveň se vyskytuje v kombinaci s dalšími motivy osobnosti, jako je například sebepotvrzení, dominance a jiné. Pro policisty může být moc i důvodem, proč si vybrali právě tuto profesi. Na moc vyplývající z profese navazuje pocit uznání a vysoké sebehodnoty. E. Bakalář v rámci bezpečnostních složek autoritativních režimů uvádí, jaké psychologické charakteristiky pravděpodobně mají lidé, kteří se do služby hlásí sami a kteří jsou v ní pak úspěšní. Jedná se o výrazněji menší míru respektu k právům druhých, menší míru morálních zábran k užití násilí, výraznou potřebu jevit se důležitými, chováním jsou akční a vyhledávají vzrušení.³⁴ Ačkoli v současné době jsou pravomoci bezpečnostních sborů dány zákonem, jsou také do velké míry stejnými zákony omezeny. Velmi záleží, jak koncept a motiv moci ve sboru vnímají jednotliví policisté a je otázkou, jak jmenovaným charakteristikám odpovídají dnes.

3.1 Sociální atributy moci

Pojetí atributů moci se v průběhu času velmi liší, dříve byly za nejdůležitější považovány vlastnosti týkající se tělesné stránky jedince (postava, fyzický výkon) v současné době jedinec nabývá moc a vliv prostřednictvím technologií (sociální sítě) a není zapotřebí splňovat kterékoli původní atributy moci. Weber chápal moc jako prostředek k ovlivnění následovně:

1. Moc trestající pracuje s přiměřeným trestem odpovídajícím určitému provinění.
2. Moc kompenzační namísto trestu nabízí odměnění. Příkladem v každodenní realitě může být i pochvala.
3. Moc podmíněnou jejíž významným aspektem je přesvědčování.

Zároveň vymezil tři zdroje moci, jimiž je osobnost, vlastnictví a organizace. **Moc vázána na osobnost** se vyznačuje dílčími atributy, jako je fyzická síla, duševní

³⁴ BAKALÁŘ, Eduard. *Úvahy o motivu moci*. Mach, 1991. ISBN 80-270-1979-6. Str. 28 - 29.

kvality, morální jistota, osobnostní vlastnosti.³⁵ Fyzická síla však v proměně času ustoupila do pozadí, a naopak morální a duševní stránka jedince byly vyzdvihnuty. **Moc vlastnictví** je prosazována na základě moci kompenzační, tedy formou odměny neboli kompenzace pro objekt moci. Jakožto nejdůležitější zdroj moci autor uvádí **moc organizace**, která je vázána na moc podmíněnou a je uplatňována nejčastěji za pomoci přesvědčování.³⁶ S organizací je neodlučitelně spojena zastávaná pozice, která významným způsobem určuje sociální postavení jedince. Organ a Bateman vymezili konkrétní atributy nositelů moci, jimiž jsou statusové symboly, symboly aktuálního vlivu, důsledky vlivu, reprezentační výhody, symptomy bezmocnosti v okolí.³⁷

J.R. French a B. Raven ve své studii rozlišili pět přirozených druhů moci. Každý typ moci je postaven na konkrétní vlastnosti, které jsou pro ni specifické a bez níž by nebyla schopna existence.

1. **Donucovací moc** obdobně, jako moc trestající pracuje s hrozbou trestu.
2. **Odměňující moc**, prostřednictvím odměn dosahuje změn chování lidí.
3. **Legitimní moc** zahrnuje prostředky dané zákony, které jsou svěřeny do rukou konkrétních orgánů či funkcí.
4. **Expertní moc** vyplývá z odborných, profesních vlastností anebo sociální kompetence nositele vlivu.
5. **Referenční moc** je založena na pocitech sounáležitosti, solidarity a vzájemnosti.
6. **Informační moc** (přidána později) využívá znalosti informací, přesvědčování a schopnosti argumentace.³⁸

Policisté disponují hned několika typy moci. Zejména moci legitimní, neboť je jim svěřena zákony, z toho také plyne moc donucovací a informační. Některým

³⁵ BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-053-8. Str. 24- 25.

³⁶ CEJTHAMR, Václav a Jiří DĚDINA. *Management a organizační chování*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 802473348x. Str. 98 - 99.

³⁷ BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-053-8. Str. 18

³⁸ FRENCH, J. R., B. RAVEN a D. CARTWRIGHT. *The bases of social power: Classics of organization theory* [online]. University of Michigan, 1959 [cit. 2023-01-30]. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/215915730_The_bases_of_social_power

policistům (dle pozice, odsloužených let) lze přisuzovat také moc expertní, neboť jsou odborníky pro svou oblast. Příkladem mohou být dlouho sloužící kriminalisté, pyrotechnici, potápěči apod.

"Moc není v podstatě nic jiného než vliv určité intenzity, který nějaká osoba nebo skupina osob vykonává na určitý výřez svého okolí. Vliv určité intenzity: Aby byl mocí, musí být tento vliv tak velký, aby se díl okolí, který vliv uchopuje, choval tak, jak chce osoba' nebo skupina osob, která vykonává vliv, aby se choval."
"Tajemství lidské moci je tajemství působící síly vědomého lidského chtění."³⁹

Společenská moc podle J. Porketa je „*možnost společenského subjektu, jako nositele moci vědomě působit na druhý společenský subjekt jako objekt moci, přičemž "působením" se rozumí realizování učiněného rozhodnutí neboli prosazení vlastní vůle neboli vyvolávání zamýšlených následků. Řečeno jinými slovy, společenskou moc je možno definovat jako možnost vyvolat zamýšlené společenské následky.*⁴⁰ Společenská moc může zahrnovat vztah podřízenosti a nadřízenosti, ale i vztah rovnosti. Ve vztahu hierarchickém autor odlišuje tři základní druhy podle subjektivního vztahu subjektů.

1. **Autorita** je odlišná od ostatních druhů moci, zejména vztahy mezi subjekty, jejich pozicemi a rolemi. Autorita disponuje mocí legitimně, neboť je uznávána objekty (jednotlivcem, jedinci, skupinami), na které je moc uplatněna a charakter poslušnosti vůči ní je dobrovolný.
2. **Holá moc** předpokládá interakci mezi nositelem a objekty moci, z čehož vzniká sociální systém. V tomto systému jednotlivé pozice spočívají v prestiži, donucení a hrozbě, neboť ti, na které má být moc uplatněna, neuznávají svou podřízenou pozici a s ní spojenou roli. Jde tedy o sociální systém, který vytváří pouze nositel moci vynucenou interakcí mezi společenskými subjekty. B. Russel rozumí holou mocí tu moc, která nespočívá na tradici a souhlasu. Je respektována pouze z toho důvodu, že je mocí. V takto vytvořeném systému však neexistuje stabilizovaný

³⁹ PORKET, JOSEF L. Autorita—moc—vliv. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 1969. Str. 311.

⁴⁰ Tamtéž

kulturní systém a normy společně s vyznávanými hodnotami, nejsou uznávány ani dodržovány.

- 3. Manipulace** pracuje s nevědomím objektu moci. Zmíněný objekt si není vědom své podřízené pozice ve vztahu k držiteli moci.

Společenská moc je vykonávána ve všech oblastech společenského života, kdy se z jednotlivých oblastí její odvíjí poddruhy (moc politická, vědecká, náboženská, vojenská apod.).

Dále autor uvádí definici lidské moci jako *„možnost společenského subjektu jako nositele moci vědomě působit na objekt moci, přičemž "působením" se rozumí realizování účinného rozhodnutí neboli prosazení vlastní vůle neboli vyvolávání zamýšlených následků.“* Tato definice dle něj vymezuje obecné rysy moci, které jsou společné všem druhům lidské moci a které se vyskytují v každém konkrétním případě bez rozdílu. Hovoří o znacích, kterými se od ostatních typů vlivu liší: nositelem lidské moci je vždy společenský subjekt, nositel si je své moci vědom, svou moc vykonává na základě vědomého rozhodnutí, nositel usiluje o vyvolání kýžených následků. Na jedince zároveň působí faktory biologické, psychologické, kulturní, společenské a fyzikální. Z čehož vychází dělení lidské moci podle objektu. Moc nad druhými společenskými subjekty (společenská moc), moc nad kulturními výtvy ve smyslu nástrojů, společenskými a skupinovými hodnotami, poznatky, moc nad přírodou a **moc nad sebou samým**. Poslední zmíněnou moc autor popisuje jako vědomé, jedincovou vůlí vykonávané usměrňování vlastních psychických vlastností, procesů (emoce, city, návyky a zlovyky, dovednosti, vědomosti, přání, zájmy, představy, fantazie, postoje, názory apod.) a vlastního chování, respektive vnějších projevů. Tato moc není absolutní (obdobně jako všechny ostatní druhy moci), neboť je podmíněna vnitřním i vnějším prostředím jedince a vlastními psychickými vlastnostmi.⁴¹

Shrnutím výše uvedeného textu lze uvést, že moc má mnoho forem, podob, úhlů pohledu, oblastí aplikace apod. Zároveň aby jedinec disponoval

⁴¹ PORKET, JOSEF L. Autorita—moc—vliv. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 1969. Str. 304-314.

mocí musí být jeho moc uznána okolím, neboť bez takového uznání by přes všechnu snahu neměl vliv. Atributy jednotlivých mocí se liší. Za obecné, respektive shodné pro všechny lze považovat převahu, vliv, vedení a poslušnost, nadřazenost a podřazenost, autoritu a prestiž.

3.2 Prožívání moci

Moc může být prostředkem k dosažení cíle, antiprogramem, ale i životní hodnotou. N. Rot podal následující definici: „*Hodnoty označují ideje nebo situace, o kterých existuje přesvědčení, že představují něco dobrého, žádoucího, něco, k jehož realizaci je třeba směřovat.*“⁴² V humanistické etice hodnoty představují existenční tendence související s naplněním jedince, zejména proto, že realizují to, co v bytí je. Prožitek vlastní mohoucnosti je podstatně ovlivněn vědomím vlastní hodnoty.

Podle A. Adlera každý člověk usiluje o překonání vlastního pocitu méněcennosti a o dosažení nadřazenosti. Pocity méněcennosti jsou dle něj zakotveny v dětství a ačkoli jsou psychologickým jevem vychází z fyziologické stránky, respektive ze slabosti dětského těla. Zdůrazňuje, že „*skutečnost, že dítě má vrozené méněcenné orgány, orgánové soustavy a žlázy s vnitřním vyměšováním, vytváří v ranných stádiích vývoje dítěte takovou situaci, jíž se normální pocit slabosti a bezmoci mimořádně zesiluje a rozrůstá do hluboce prožívaného pocitu méněcennosti.*“⁴³ Předpokládal, že k překonání je zapotřebí kompenzačního procesu, který nejdříve označil jako maskulinní protest, posléze vůlí k moci, a nakonec usilováním o nadřazenost. Pocity méněcennosti jsou u dítěte situací nedostatku, které Adler považuje za základní motivační činitel, jenž lze najít v každém lidském výkonu. „*Situace nedostatku je v základech každého psychologického projevu. Řídí se zásadou uskutečnění individuálního cíle a*

⁴² CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot. 2.*, dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4. Str. 285.

⁴³ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti. 2.* opr. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3. Str. 41-44.

*podněcuje k pokroku.*⁴⁴ Jedinec prožívá silné odhodlání změnit tuto situaci nedostatku v situaci dostatku prostřednictvím moci. Usilování o pozitivní změnu s přihlédnutím na pocit méněcennosti může mít zdravou i nezdravou povahu. Uvádí, že při zdravé podobě je nadřazenost shodná s osobním růstem a sebe uskutečňováním. Naopak v podobě nezdravé se úsilí vyznačuje regresivními projevy.⁴⁵

H.P. Röhr taktéž konstatuje, že moc zneužívá ten, jenž se snaží kompenzovat své pocity méněcennosti, a to úsilím o mocenské postavení. Hovoří o programech a vzorcích. Tyto programy i vzorce chování, myšlení a prožívání se utvářejí v dětství, neboť přibližně v prvních šesti letech života si dítě vytváří obraz sama sebe a pocit vlastní hodnoty na základě vztahů s nejbližším okolím. V důsledku toho vznikají tajné programy, které jsou uschovány v nevědomí člověka a nadále jsou v průběhu života aplikovány. Röhr považuje moc za antiprogram, přičemž touha po moci vychází i z jiných programů jako: „jsem bezcenný“, „jsem nedostatečný“, což vyvolává vehementní úsilí o vedoucí a vůdčí pozice. Tyto programy obvykle spouští ponižování, podceňování a urážení v raném dětství. Nabývání větší moci neuspokojuje a jedinec naopak baží po ještě větší moci, neboť není schopen svůj tajný program utišit. Mocenská pozice ani obdiv druhých však nejsou schopny nahradit potřebnou náklonnost a lásku v dětství. Člověk, který nezažil lásku od svých nejbližších, ji nemohl integrovat a promítnout na sebe sama. Mimořádnou náchylnost ke zneužívání moci mají lidé s narcistickou poruchou osobnosti, dosažená moc jim slouží k uspokojení jejich egoistických potřeb. Bezohledně se ženou za svými osobními cíli, jako je kariéra, materiální zisk či samotná moc, která by je zbavila pocitu méněcennosti.⁴⁶

Prožívání je individuální a každý jedinec může různé aspekty vnímat odlišně. Ne každý policista si vybral tuto profesi, protože touží po pocitu vlastní mohoucnosti. K uniformovaným složkám však patří znaky, které niž na první

⁴⁴ DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3. Str. 41-44.

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ RÖHR, Heinz-Peter. *Nedostatečný pocit vlastní hodnoty: sebedestruktivní vnitřní programy a jejich překonávání*. Praha: Portál, 2013. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0354-4. Str. 64 -66.

pohled vzbuzují u okolí pocit autority, nadřazenosti apod. Tyto aspekty mohou vnímat i policisté. Nedílnou součástí uniformy jsou také zbraně. L. Berkowitz a A. LePage ověřovali teorie o vlivu situačních vodítek. Jejich studie z roku 1967 měla za cíl zjistit, zda přítomnost zbraně navýší agresivitu. Nejprve účastníky rozzlobila osoba (předstírající, že je dalším účastníkem, dále označen jako komplic). Účastníci seděli u stolu, na němž byly zbraně (v kontrolním vzorku sportovní potřeby). Účastník se měl rozhodnout, jakou úroveň elektrického šoku dá komplici, který jej rozzlobil. Experimentátor účastníkům řekl, aby předměty na stole ignorovali, ale zjevně toho nebyli schopni. Účastníci, kteří zbraně viděli, byli agresivnější než účastníci, kteří viděli sportovní předměty. Tento jev je znám jako „efekt zbraně“.⁴⁷ U policistů, kteří jsou neustále ozbrojeni mnohdy i mimo výkon povolání může být tento efekt nežádoucí. Jak navazující studie prokázali, pouhý pohled na zbraň zvyšuje agresivitu u rozhněvaných, ale i nerozzlobených jedinců. Agresivní vodítka tedy plní funkci kognitivních spouštěčů představ a myšlenek s agresivním obsahem.⁴⁸

3.3 Projevy a dopad narušení pocitu moci

Jako projev deformace moci je považováno zejména její zbytnění. Které se projevuje tam, kde je jedinec natolik uznáván, že svou moc považuje za samozřejmou. Čím větší moc jedinec pociťuje, tím rychleji a nejpříznivěji se mění jeho chování a myšlení.⁴⁹ Dispozice pocitem moci může být dlouhodobá, nicméně některé události či okolnosti mohou způsobit její ztrátu. V důsledku toho mohou nastat pocity ztráty sebekontroly, vlastní sebejistoty, sebehodnoty, a i krize identity. Mít kontrolu nad svým životem, city, projevy a chováním je jednou

⁴⁷ BUSHMAN, Brad J. The "Weapons Effect": Research shows that the mere presence of weapons may increase aggression. *Psychology Today* [online]. 2013 [cit. 2023-02-25]. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/get-psyched/201301/the-weapons-effect>

⁴⁸ YUHAS, Alan. Mere sight of a gun makes police – and public – more aggressive, experts say: US policing. *The Guardian* [online]. 2015 [cit. 2023-02-28]. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/us-news/2015/aug/05/gun-police-public-more-aggressive-psychology-weapons-effect>

⁴⁹ BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-053-8. Str. 24- 25.

z primárních potřeb člověka. Výhradně proto, že zajišťuje pocit jistoty jedince. Člověk může ztratit kontrolu na svém chování ve smyslu činností (nakupování, hazardní hry) a také nad svými city a pocity (zlost, úzkost). Samotný prožitek ztráty může být natolik nepříjemný, že i přes veškerý vnitřní vzdor jedinec nedokáže situaci zvrátit. Tento jev není při zastupování role profesionála žádoucí a policisté musí s těmito pocity intenzivně pracovat (projev silných emocí při zákroku může poškodit nejen konkrétního jedince, ale i celý policejní sbor). Policisté by tedy ideálně měli být lidé, kteří kontrolu nad svými emocemi nikdy neztrácejí, za každých okolností by měli být klidní a rozvášní. Nicméně emoce jsou součástí každého z nás a každý člověk má svá zranitelná místa, v nichž se ukládají nezpracované emoce, které mohou vést k nepřiměřenému chování (výbuchu emocí). Jistý impuls, jako je například ztráta pocitu moci může vyústit v situaci, kdy člověk ztratí sebekontrolu a vyřadí racionální instanci svého chování. Člověk je v danou chvíli pod vlivem silných emocí, které se vážou na ohrožení jeho integrity. Za takových okolností může převážit nereálné hodnocení situace nad reálným a dojít k tomu, že naše reakce jsou do značné míry iracionální.^{50,51}

Pocit ztráty moci, tedy lze označit za stresor, díky čemuž lze aplikovat obecně známé důsledky stresu. Mezi bezprostřední projevy řadíme psychické reakce, krátkodobé stavy, somatické a behaviorální reakce. Příkladem je emoční rozladění nebo únava a únavě podobné stavy. Trvalejšími dopady jsou psychologické a somatické symptomy. Do psychologických symptomů řadíme například: celkové vyčerpání, dlouhodobou nespokojenost apod.⁵² Policisté díky delegované a pociťované moci často dospívají k pocitu vlastní omnipotence, což v případě ztráty moci může zranit ego jedince natolik, že nastane osobní krize.

Na rozvoji osobní krize se může podílet vedle dlouhodobého stresu ztráta pracovní motivace označovaná jako **syndrom vyhoření** neboli „burnout“. Prvně

⁵⁰ RÖHR, Heinz-Peter. *Ztráta kontroly: inteligentní zvládnání emocí*. Přeložil Petr BABKA. Praha: Portál, 2021. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1749-7. Str. 16 -18.

⁵¹ BECK, Aaron T. *Kognitivní terapie a emoční poruchy*. Praha: Portál, 2005. Spektrum (Portál). ISBN 8073670321. Str. 63.

⁵² PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017, 368 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5646-2. Str.106 - 108.

jej popsal americký psychoanalytik německého původu H. Freudenberger, který svou usilovnou prací a ve snaze pomoci ostatním dospěl až do stavu naprostého tělesného i psychického vyčerpání. Stav vyhoření popsal následovně.

„U někoho jsou to pocity únavy a exhausce (vyčerpání), neschopnost setřást pocit chladu, pocit fyzické vyčerpanosti, u druhého třeba řada tělesných obtíží počínajících opakovanými bolestmi hlavy, dechovou tísní, přes gastrointestinální obtíže doprovázené poklesem váhy, až po nespavost a depresi. Ve stručnosti lze říci, že tento syndrom zasahuje na nejrůznějších místech celou psychosomatickou oblast. To jsou převážně tělesné projevy. Mohou se však objevit příznaky ve sféře psychické a behaviorální (chování): například osoba známá povídavostí je náhle zamlklá. Objevuje se psychická únava, nuda, rezignace, ale také zvýšená iritabilita (podrážděnost), ostře až nespravedlivě kritické postoje a další změny.“⁵³

H. Freudenberger po své zkušenosti a z pozdějších poznatků vyvodil několik podstatných faktorů pro vznik vyhoření.

1. **Nezkrotná touha po společenském uznání.** Již Maslow (ve své teorii potřeb) identifikoval touhu po uznání jako jednu ze základních potřeb člověka. tedy očekávání nejen úspěchu v oblasti zaměstnání, ale také ocenění. To však obvykle nenastane a mísí se zde zklamání a frustrace osobního narcismu.
2. **Nereálné požadavky na vztahy mezi lidmi,** kdy někteří lidé propadnou iluzi, že jejich nápady jsou jasné, srozumitelné a každý s nimi bude chtít spolupracovat na změně či zlepšení. Odezva však obvykle není pozitivního rázu.
3. **Představa bezproblémového průběhu,** který opět není příliš častým jevem. Zničení této iluze má nesmírný vliv na vnímání sebe sama ve smyslu „já jsem to nezvládl, i když jsem to měl vše perfektně naplánované“.

⁵³ VENGLÁŘOVÁ, Martina. Sestry v nouzi: syndrom vyhoření, mobbing, bossing. 1. vyd. Praha: Grada, c2011, 184 s. Sestra. ISBN 978-802-4731-742. Str. 23 - 24

4. **Příliš rychlé a nesprávné závěry o tom, jak se věci mají** autor v tomto bodě zmiňuje zejména zbrklost. První úsudek může být, ale často nebývá ten správný. Začíná to nesprávným vyhodnocením informací, zvolených postupů, vysněných cílů. Logika v tomto případě může být silně ovlivněna přáním jedince a z jednoho detailu vznikne nesprávný celek.⁵⁴

Policisté jsou vybíráni podle svých osobnostních charakteristik a ti, kteří uspějí, by měli být natolik silné osobnosti, že jsou schopni nepodlehnout vysokým nárokům, které jsou na ně kladeny. J. Fousek vidí hlavní důvod vyhoření u policistů v psychické, fyzické a morální zátěži. Důležitým protektivním faktorem syndromu vyhoření je pracovní spokojenost. Autor mezi vnější faktory ovlivňující pracovní spokojenost řadí pracovní podmínky, platové ohodnocení, samotnou náplň práce, způsob řízení organizace a pracovní kolektiv. Jako okolnosti, které přispívají vzniku vyhoření, označuje zejména směnnost, respektive pracovní rozvržení den/noc. Výzkumy prokázaly pozitivní vztahy mezi spokojeností a stabilitou pracovníků a zároveň nespokojenost ve vazbě na fluktuaci.⁵⁵ M. Denský zmiňuje vztah mezi délkou služebního poměru a syndromu vyhoření jako velmi podstatný faktor. U policistů sloužících v přímém výkonu v intervalu šesti až patnácti let byla míra syndromu vyhoření vyšší oproti policistům s méně odslouženými roky.⁵⁶

Moc je s rolí policisty neodmyslitelně spjata. Při ztrátě jde svým způsobem o nenaplnění role, což může být prožíváno jako vnitřní konflikt. Vnitřním konfliktem psychologie označuje nesoulad mezi vnitřními složkami osobnosti. Jedná se především o disharmonický proces, jehož jádro tvoří aktuálně působící

⁵⁴ MUDR. HONZÁK, Radkin, CSc. *Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření*. 3. vydání. V Praze: Vyšehrad, 2018, ISBN 978-80-7601-004-8. Str. 19 - 25.

⁵⁵ FOUSEK, L. Pracovní spokojenost a stres u policistů. In MICHALÍK, David. *Psychologie v bezpečnostních sborech*. Sborník prací 1. Praha: Themis, 2009. s. 104. ISBN 978-80-7312-060-3.

⁵⁶ DENSKÝ, Michal. Proč "vyhoří" policista. 7.- 8. číslo, 12. ročník Praha: Portál, 2006. s. 26-28. ISSN 1212-9607.

a zároveň protikladné potřeby, cíle. Bývá doprovázen emocemi ve smyslu těživého pocitu frustrace a úzkosti.⁵⁷

⁵⁷ CAKIRPALOGLU, Panajotis. Vnitřní konflikt, frustrace, úzkost. *E-learningová podpora mezioborové integrace výuky tématu vědomí na UP Olomouc* [online]. 2012, 6.2. [cit. 2023-03-07]. Dostupné z: <http://pfyziolmysl.upol.cz/?p=1467>

4 NASTAVENÍ IDEÁLNÍ PODOBY POCITU MOCI JAKO PREVENCE POCITU SELHÁNÍ U POLICISTŮ

4.1 Zdravá míra identifikace s rolí policisty

Identifikace s rolí je podstatným aspektem pro adekvátní naplňování role. Jedním z důležitých faktorů identifikace policistů se svou rolí je profesní subkultura. Policejní sbor je obzvláště jednolitou sociální skupinou a velmi specifickým druhem profesní subkultury. Policisté jsou spojení hned několika činiteli. Těmi je sociální role společně s sociálním statusem, očekáváním veřejnosti, náročností a rizikovostí povolání, závislostí na spolupráci a solidaritě kolegů a vnějším výzorem, jako je stejnokroj, ozbrojení, odznak apod. Svět policie je ve vysoké míře izolovaný a příslušníci se cítí bližší jeden k druhému než ke skupinám, se kterými se ve službě setkávají. I samotní policisté vedou svým způsobem velmi izolovaný život, neboť jejich společenské bytí se soustředí zejména okolo policistů. Okruh lidí, se kterými se člověk v průběhu života dostává do vztahů, se přirozeně obměňuje. U policistů je tato změna velmi výrazná, neboť témata, záliby, způsoby trávení volného času a chování je velmi často napojené na výkon profese. To posiluje uzavřenost a prohlubuje subkulturní zásady.⁵⁸

Jak bylo naznačeno výše policista je profesionálem nepřetržitě, a tím zůstává i ve svém soukromém životě. Roli nepozbývá za žádných okolností včetně těch mimo službu. Jak je známo policisté jsou podřízeni zákonům, které stanoví rozmezí jejich působnosti, pravomoci, ale i povinnosti. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii v hlavě třetí právě takové základní povinnosti policisti ve službě i mimo službu stanoví. §10 odst. 2. stanoví následovně: „*Policista má povinnost podle odstavce 1 i v době mimo službu, je-li bezprostředně ohrožen život, zdraví nebo svoboda osob anebo majetek nebo došlo-li k útoku na tyto hodnoty.*“⁵⁹ Z těchto

⁵⁸ NESVADBA, Petr. Specifičnost policejní subkultury. *Policista*. Praha: MV ČR, 2009, 15(6). příloha, str.11 – 13. ISSN 1211-7943.

⁵⁹ § 10 odst. 2 zákona č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

informací můžeme vyvodit skutečnost, že policisté se přímo potřebují identifikovat s rolí policisty, aby je služba stále naplňovala. Avšak nezdravá míra identifikace s rolí profesionála (vrůstání role do osobnosti) může vést k syndromu vyhoření, neboť každé (byť i malé) selhání je pro takové jedince zdrcující.

A. Wrzesniewski, C. McCauley, P. Rozin, a B. Schwartz ve své studii z roku 1997, definovali tři úrovně identifikace s rolí.

1. **Pracovní** – lidé svou roli vnímají pouze jako zaměstnání, kdy jsou zaměřeni na odměnu. Práce je pro ně prostředkem dosažení cíle zaměřeným na dosažení financí.
2. **Kariérní** – zaměření jedinců je na postup a úspěch, respektive práce je pro ně prostředkem individuálního dosažení úspěchu/růstu.
3. **Sociální** – lidé, kteří svou roli identifikují jako poslání. Vykonávají svou práci za účelem přispět společnosti, zanechat pozitivní odkaz, pomoci apod.⁶⁰

M. Grawitch a kol. ve svém výzkumu na Saint Louis University v Missouri uvádí i skutečnost, že identifikace s rolí ovlivňuje to, co si policisté chtějí obrazně odnést ze své práce. Respektive s jakým naladěním odcházejí z práce. Na úrovni sociální identifikace mohou být policisté ochotni investovat více sil do role, než je tomu na úrovni pracovní. Kolektiv autorů také dospěl k závěrům, že policisté s nízkými nároky na socioekonomický status komunity měli tendence vykazovat menší emoční vytížení než policisté s nároky vysokými. A dále emoční vyčerpání bylo výraznější u policistů, kteří se s rolí identifikovali pouze na úrovni zaměstnání než jako kariéru či poslání.⁶¹

Z odstavců výše vyplývá, že ztotožnění se rolí policisty je nezbytné pro výkon policejní služby. Neboť policisté tak pravděpodobněji budou svou práci odvádět

⁶⁰ WRZESNIEWSKI, Amy, Clark MCCAULEY, Paul ROZIN a Barry SCHWARTZ. Jobs, Careers, and Callings: People's Relations to Their Work. *Journal of Research in Personality: J RES PERSONAL* [online]. 1997 [cit. 2023-02-20]. str. 24. doi:10.1006/jrpe.1997.2162.

⁶¹ Grawitch, M. J., Barber, L. K., & Kruger, M. H. (2010). *Role identification, community socio-economic status demands, and stress outcomes in police officers. Anxiety, Stress & Coping, 23(2)*, [online]. 2010 [cit. 2023-02-20]. str.167–180. doi:10.1080/10615800902935542

řádně a svědomitě. Ke svým rolím máme každý různý vztah, v některých jsme sami sebou, kdy příkladem může být povolání shodující se životním posláním nebo v rodinné roli. Oproti kladným aspektům běžné identifikace s profesní rolí stojí **vrůstání role** do osobnosti. Pod tímto pojmem si můžeme představit role, které přirozeně v průběhu života získáváme specifickou událostí (narození dítěte = role rodiče), ale také stav, kdy role jedince strhla do té míry, že už nedokáže být sám sebou, respektive udržet si odstup a oddělit jednotlivé sociální role.⁶² V případě policistů lze uvažovat zejména o roli profesionála, neboť (jak již bylo mnohokrát řečeno) policejní práce se dotýká nejen sféry zaměstnání, ale i soukromé. Takový stav může člověka dovést k jednání, které je v rozporu s běžným sebepojetím, obvyklými zvyklostmi, sociálními normami a v některých případech i s vlastním svědomím. Pravděpodobnost vrůstání role do osobnosti jedince narůstá, jestliže individuální znaky jedince jsou překryty rolovými. U bezpečnostních složek těmito znaky chápeme nejvíce výraznou uniformu.⁶³ Extrémním příkladem tohoto fenoménu je stanfordský vězeňský experiment, ve kterém se ukázalo, že agresivita výše postavených rolí narůstá ve chvíli, kdy si obléknou uniformu. Policejní stejnokroj je nepopiratelným faktorem působícím na pocit moci policistů. P. Nesvadba hovoří také o donucovacím syndromu. Což je návyk používat v takřka každé situaci hrubou sílu. Policisté, kteří nejsou pohlceni svou autoritativní rolí vědí, že jim jsou k dispozici dva nástroje k dosažení kontroly nad situací: nástroje mentální dominance a nástroje dominance fyzické. Autor v návaznosti na to uvádí: *„mnoho policistů ovšem časem uvěří, že jedině nástroje fyzické dominance jsou tou nejefektivnější formou sociální kontroly; jinak řečeno, usoudí, že není třeba tomuto prostředku klást do cesty nějaké větší (zákonné, natož etické) bariéry, protože „řeči pendreku“ rozumí přece každý! A každý, kdo má „podobný problém“, zaslouží „lekcí slušnosti“...“*⁶⁴

⁶² HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4675-3. Str. 211 - 212.

⁶³ Tamtéž

⁶⁴ NESVADBA, Petr. Specifičnost policejní subkultury. *Policista*. Praha: MV ČR, 2009, 15(6). příloha, str.11 – 13. ISSN 1211-7943.

4.2 Osobnostní zdroje zvládání zátěže neboli „jak se nestat obětí“

Místo člověka v sociální struktuře ovlivňuje i to, jak je vystavován stresorům, a tedy i jejich negativním dopadům na psychickou pohodu a zdraví. Negativní dopady jsou usměrňovány osobnostními a sociálními zdroji, a také různými strategiemi zvládání zátěžových situací. Prostřednictvím sociálních vazeb s druhými, se skupinami a širší společností je jedinci zpřístupněna sociální opora. Autoři I. Šolcová a V. Kebza popisují sociální oporu jako *sociální fond*, ze kterého lze čerpat v případě potřeby. Jedná o systém sociálních vztahů, jejichž prostřednictvím se člověku dostává pomoci při snaze dostat nárokům a dosáhnout cílů. Zdroje sociální opory („support resources“) jsou součástí systému sociálních vztahů („social network“) jedince. Přičemž byly jedním z prvních identifikovaných faktorů moderující vliv nepříznivých životních událostí na psychickou pohodu a zdraví člověka. Dosud ovšem nepanuje úplná shoda v pojetí struktury a ani v pochopení účinku sociální opory.⁶⁵

I. Šolcová, V. Kebza popisují systém sociální opory jako „nárazníkový“ či tlumící systém, chránící člověka proti potenciálnímu škodlivému vlivu stresových událostí. Ten, kdo disponuje takto silnou sociální oporou, se dle nich jeví jako lépe vybaven ke zvládání závažných životních změn i každodenních mrzutostí. Rozlišují několik modelů účinku sociální opory. **Nárazníkový („buffering“) model**, kde má sociální opora příznivý vliv především tehdy, je-li člověk vystaven stresu. Projektivní vliv se může uplatnit například v průběhu kognitivního hodnocení stresogenních nároků, výběrem a změnou strategií zvládání zátěže, posílením pocitu sebeúcty a sociální kompetence. Druhý **model přímého účinku** naopak předpokládá, že sociální opora má pozitivní účinky na zdraví jedince bez ohledu na stres. Řada výzkumů dospěla k závěru, že sociální vztahy mohou poskytnout zdroj identity, pozitivního hodnocení reality nebo „self-efficacy“ (sebeuplatnění) a přispět k všeobecnému zdraví člověka. Koncepti self-

⁶⁵ ŠOLCOVÁ, Iva; KEBZA, Vladimír. Sociální opora jako významný protektivní faktor. Československá psychologie 1999 / ročník XLIII / číslo I. str. 19-38.

efficacy vytvořil a zdokonaloval americký psycholog A. Bandura, který předpokládal, že percepce sebeuplatnění ovlivňuje kognitivní i emocionální procesy člověka, a také prostřednictvím stanovení náročných aspirací ovlivňuje výkonovou motivaci. Avšak v sebeuplatnění jsou i další proměnné strategie zvládání stresu („coping“), autonomie činnosti, ale také další fyziologické jevy a procesy.⁶⁶

Strategie zvládání zátěže jsou složitý myšlenkový pochod, kdy se jedinec rozhoduje pro postoj a řešení náročných situací. Při výkonu policejní služby dle Fouska mohou nastat dva krajní negativní psychické stavy, jimiž je stres, nedostatek sebevědomí s neúměrnou sebejistotou.⁶⁷ Pro aktivní a vědomý způsob zvládání zátěže se ustálilo označení „coping“. Coping je odlišný od adaptace (zvládání zátěže jako takové) tím, že je uplatňován v případech nadlimitní nebo naopak podlimitní zátěže a je zapotřebí vyvinout zvýšené úsilí k vyrovnání se s ní. K. Paulík cituje kolektiv autorů S. Folkman, R. S. Lazarus, R. J. Gruen, kteří coping charakterizují jako: „*behaviorální, kognitivní nebo sociální odpovědi související s úsilím osoby eliminovat, zvládat či tolerovat vnitřní nebo vnější tlaky a tenze pocházející z interakce osobnosti a prostředí*“.⁶⁸ V rámci copingu je možné hovořit o relativně stabilizovaných osobnostních proměnných, které tvoří výchozí základ pro konzistentní způsob chování v zátěžových situacích.⁶⁹

Pro ucelení copingových strategií je možné použít kategorizaci Lauzaruse a Folkmanové, kterých využití lze pozorovat napříč celou společností včetně policistů.

Strategie zaměřené na emoce, pro něž je typické ventilování emocí prostřednictvím pláče, křiku, agrese či vykonání konkrétní aktivity (psaní, malba). Cílem je nenarušit vlastní integritu a vztahy s okolím.

⁶⁶ ŠOLCOVÁ, Iva; KEBZA, Vladimír. Sociální opora jako významný protektivní faktor. Československá psychologie 1999 / ročník XLIII / číslo I. str. 19-38.

⁶⁷ FOUSEK, L. Pracovní spokojenost a stres u policistů. In MICHALÍK, David. Psychologie v bezpečnostních sborech. Sborník prací 1. Praha: Themis, 2009. s. 104. ISBN 978-80-7312-060-3. Str. 47

⁶⁸ PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5646-2. Str. 118 - 122.

⁶⁹ Tamtéž

Strategie zaměřené na problém, kdy jedinec projevuje snahu situaci změnit. Snaží se najít nová řešení a způsoby, popřípadě upravit okolností či vlastní chování.

Strategie zaměřené na útěk je velmi podobná přirozenému obrannému mechanismu. Kdy se jedinec snaží situaci nevidět, ignorovat a nepřiznat si existenci problému.

Strategie zaměřené na hledání opory, která je v podstatě jiným zněním sociální opory. Jedinci využívající tuto strategii zvládají svůj stav pomocí kontaktu s rodinou, přáteli, známými či vyhledáním odborné pomoci.⁷⁰

⁷⁰ JANOVSÁ, Barbora. COPINGOVÉ STRATEGIE: Víte, co vám pomáhá zvládat stres?. *Mojra: Psychologická poradna online* [online]. 2020 [cit. 2023-02-23]. Dostupné z: <https://blog.mojra.cz/clanek/copingove-strategie-vite-co-vam-pomaha-zvladat-stres>

II. EMPIRICKÁ ČÁST

5 CÍL ŠETŘENÍ

Cílem šetření je zmapovat a analyzovat zkušenosti u vybraných policistů se situacemi, při jejichž řešení zažívali pocit ztráty kontroly nad situací, moci, selhání a případné další viktimogenní prožitky.

Pro oblast analýzy rozhovorů byla určena následující témata, pomocí kterých se pokusím identifikovat (v konkrétních situacích) znaky subjektivně prožívaného pocitu oběti spojeného s se ztrátou moci, kontroly a újmy.

Téma č.1: typ situací

V jakých situacích prožívali dotázaní policisté viktimogenní pocity (pocit selhání, ztráty kontroly, bezmoci)?

Téma č.2: znaky viktimogenních pocitů a myšlenek

Je možné u daných policistů identifikovat znaky emocí (pocit moci, bezmoci, ublížení, znevážení,), myšlenek a jejich odraz v chování?

Z výsledku zpracování těchto témat budou vyvozeny **stresory**.

6 METODA ŠETŘENÍ

Pro splnění cíle bylo provedeno kvalitativní šetření, konkrétně metodou interview. Rozhovor byl zvolen zejména pro možnost hlubšího poznání problematiky. V rámci přípravy na rozhovory jsem využila sady otázek, které byly sestaveny pro výzkum katedry společenských věd na Policejní akademii v Praze. Během rozhovorů byly položeny i doplňující otázky, které vzešly přirozeně z kontextu a reagovaly na informace uváděné respondenty.

6.1 Charakteristika vzorku

Sběr dat byl proveden v rozmezí od 2.2.2023 do 25.2.2023. V tomto období se uskutečnily čtyři setkání.

Označení respondenta	Délka trvání služebního poměru	Pozice	Místo výkonu služby
č. 1	2 roky	hlídkař	Praha
č. 2	4 roky	příslušník speciální jednotky	nepřeje si uvádět
č. 3	13 let	dozorčí	Praha

Doplňující rozhovor byl proveden s policejní psycholožkou, který rozšiřuje pohled na problémy policistů, zejména v období základní odborné přípravy (ZOP).

6.2 Provedení šetření

Pro rozhovory jsem použila sadu otázek, které byly sestaveny pro účely výzkumu katedry společenských věd na Policejní akademii v Praze:

1. Vybavíte si konkrétní situaci, která vás v práci či v souvislosti s ní potkala - takovou, která byla zátěžová a kterou jste, dle svého mínění, nezvládl optimálně, či máte pocit, že jste v ní dokonce selhal?

1. Kdo byl přítomen?
2. Jaké jste měl pocity na úrovni tělesné, emoční a také na co jste myslel?
3. Jak jste reagoval?
4. Co následovalo po dané situaci?
5. Řešil jste ji v sobě ještě vy? Proč myslíte, že vám utkvěla v paměti?
6. Má na vás událost nějaké dlouhodobé dopady.
7. Řekl byste, že jste byl v této situaci obětí? Proč ano/ne?
 - a. Pokud ano, čím je tento pocit specifický, v čem to spočívá?
 - b. Pokud ne, jaká by byla situace, kdy byste se vnímal jako oběť?
Vy sám nebo někdo z kolegů.

Ačkoli záměrem bylo držet se hlavní otázky (popis konkrétní situace s pocitem „selhání“) a dalšími otázkami popis upřesnit, ne vždy se tak dařilo.

K upřesnění a posouzení šetřené problematiky než jen z pohledu samotných dotázaných policistů, jsem zjišťovala, jaký pohled na problematiku má policejní psycholog. Zejména s jakými problémy policisté nejčastěji přicházejí a jakých (pracovních) situací se převážně týkají. V tomto případě jsem využila metodu volného rozhovoru.

Všechny rozhovory probíhaly v klidném nerušivém prostředí. Úvodní etapou bylo prvotní vzájemné seznámení a nastínění tématu práce a účelu rozhovoru. Dále jsem uvedla, jak bude s informacemi poskytnutými v průběhu rozhovoru a osobními údaji nakládáno. Závěrem této úvodní etapy byli účastníci

požádání o podpis informovaného souhlasu. Všechny rozhovory byly nahrány na mobilní aplikaci diktafon a byl pořízen jejich přepis.

6.3 Analýza získaných dat

Analýza záznamu rozhovorů (v rovině verbální i nonverbální) je provedena způsobem zvýraznění podstatných informací, které souvisí s pocity oběti ve smyslu strachu, hněvu, ztráty kontroly, bezmoci a na to vázaný případný (slovní) projev agrese, verbalizace myšlenek (procesy ego-obran).

Respondent č. 1

Dobrý den, děkuji Vám, že jste byl ochoten se semnou sejít za účelem rozhovoru, který slouží jako podklad pro mou bakalářskou práci. Anonymitu vám zaručuji a po přepisu nahrávky bude soubor smazán a informace, které zazní v rozhovoru nebude možno spojit s vaší osobou. Teď bych ráda přešla k první otázce. Vybavíte si prosím konkrétní situaci, se kterou jste se potkal v práci, která byla zátěžová a kterou jste dle svého mínění nezvládl optimálním způsobem?

Nebylo to zátěžové, ale bylo to, když kolega chytil ujíždějící vozidlo, který bylo plný drog. My jsme pak střežili na místním oddělení (ty osoby z vozidla). A špatně jsem si pohlídal jednu slečnu. Ta drogy (který měla u sebe) spláchla do záchodu. **Takže to jsem trochu nezvládl.**

Máte tedy pocit, že jste v konkrétní situaci selhal?

Jo

Dokážete mi rozvést celou situaci?

No **trochu to byla chyba kolegy**, protože ona ji prohledala kolegyně a zjistila, že u sebe mají drogy. Ale jelikož to byly jejich osobní věci, tak jsme to ještě nechali u nich s tím, že je budeme střežit. No a na místním oddělení ten kolega sepisoval úředník a já ho jen informoval, že kolegyně u těch ženských našla pytlíky s nějakou krystalickou látkou. No a on na tou koukl a řekl „to je hovno“. V důsledku tohoto se na to trochu zapomnělo. A ta žena se mě zeptala, jestli může jít na záchod. Tak jsem ji pustil a jelikož byla jiný pohlaví, tak jsem nemohl nakukovat co tam dělá...Když vyšla ze záchodu, **tak jsem si všiml, že měla pod mikinou schovanou ledvinku nebo něco podobného. Tím ta situace skončila**, jenže za hodinu volala kolegyně, že jí volali z místního oddělení. Protože uvedený (ve spisu) drogy, který má mít u sebe neměla. Tak jsem se šel kouknout do auta, jestli nám to tam někde nevytrousila. Podle všeho to spláchla do záchodu,

- Subjektivní hodnocení zátěže
- Sklíčený tón hlasu při uznání svého pochybení

- Projekce, externalizace viny – snižování vlastní odpovědnosti = hledání viny u ostatních

- Nezkušenost (neznalost) = nová situace

když jsem ji pustil.

V čem vnímáte své selhání?

Že jsem si to nepohlídal. **Cítil jsem se potupně...** jakože si mnou vytřela zadek.

Co vám běželo hlavou ?

Že jsem to podělal. Ale zároveň jsem to trochu dával za vinu ostatním. Protože kolega řekl, že to nic není a neřešil to dál. Pak tam byl se mnou další kolega, který má náročnou rodinnou situaci, takže místo střežení to tam celý prospal. **Měl jsem pocit, že to celý bylo na mně...** Takový jako, že jsem na to byl sám a měl jsem hozený klacky pod nohama. Jako chápu, že ten, co řekl že to nic není měl větší starosti, protože to musel celý sepsat. **Ale ten druhý, co spal...chápu, že má rodinu, ale mohl mi trochu pomoci.** *A vy jste ho o pomoc požádal?* Ne, tak já jsem ho nechtěl rušit.

Jak jste reagoval na informaci od kolegyně?

Řekl jsem, že jsem idiot, ale tak našťástí ta paní měla jen přestupkový množství, takže se nad tím mávlo rukou. Kolegové to brali, jakože stane se. To mi zrovna **taky kolega vyprávěl, že se mu stalo něco podobného**, protože ho vůbec nenapadly důsledky. Měli chlapa, který prsty obtěžoval ženu na intimních partiích. No a na místním oddělení chtěl jít na záchod. Po záchodě si umyl ruce...společně se stopama. *Jak to zmíněný kolega prožíval?* **No taky byl za idiota,** ale jinak v pohodě. To jsou prostě situace, který se musí stát, aby v budoucnu člověka napadlo, že se něco takového vůbec může stát. Protože v tom momentě to vůbec nenapadne. *Přemýšlel jste někdy na události potom?* Ano. **Prvně jsem se cítil ublíženě,** ale pak mi došlo, že je to moje blbost. Chvilku jsem měl i **výčitky,** ale to přešlo. Poučil jsem se a **chci být lepší.**

Jaká by byla podle vás situace, kdy byste se cítil vy nebo váš kolega, že je obětí?

Když jsem byl řidič a pořád mi dávali auto, který **vždycky někdo nějak rozbil a bylo to pak na mě...**protože jsem byl řidič. To jsem si fakt připadal ublíženě.

Ačkoli jste u policie velmi krátce, respektive rok na základní odborné přípravě a něco málo přes rok na oddělení. Vnímali jste někdy nějakou situaci/ situace jako bezvýchodné? Kdy jste měl pocit, že nemůže naplnit svou profesní roli?

Většinou je to takový, když člověk si musí **vymýšlet a hledat v zákoně oprávnění k tomu, aby mohl něco udělat.** Máme v zákonech strašný bariéry. Chceme dělat svou práci řádně a svědomitě, ale musíme si hledat nějaký klíčky k tomu. *Takže vnímáte pravomoci svěřené vám zákonem jako nedostačující pro plný výkon profese?* Ano, třeba teď se nám stává taková věc, že když jezdíme a lustrujeme vozidla, tak si tam můžeme rozkliknout i řidiče. Ten systém čerpá z registru obyvatel a vždycky, když do toho někdo nakoukne, tak chodí zpráva na datovku. No a na policii přicházejí stížnosti řidičů, že je někdo kontroloval, aniž by o tom věděli. **Takže řešíme problém**

- Pocit ublíženosti, vlastní blbosti = vliv na sebe důvěru

- Bezmocnost

- Absence asertivity: požádat o pomoc

- Výčitky x racionalizace

- Ztotožnění se zkušeností jiného = nižší pocit vlastního selhání

- Výčitky svědomí: obviňování se

- Zkušenost jako poučení: osobnostní zralost

- Pocit nespravedlnosti = odpovědnost za něco, co nezpůsobil

- Nedostatky v zákoně = pohyb na tenké hranici legitimacy...zdánlivá bezmoc

kontroly řidiče během jízdy, aniž bychom provedli dopravní kontrolu. Je to takový...víte co, jenom kouknete, srovnáte fotky a vidíte, že to řídí naprosto bezúhonný člověk. Nemáte důvod ho zastavovat a zdržovat. Nebo naopak vidíte, že má zákaz řízení, a ještě předtím, než ho zastavíte můžete předpokládat jeho ujíždění nebo naschvály. My se na to takhle můžeme připravit a lépe předpovídat průběh situace.

Čím je podle vás specifické, že se policisté stávají obětí?

Jako policisté jsme **obětí moderní doby**...všechno, každý náš krok je sledovaný, každý se ohání svými právy. Všechno je hrozně sledované a **policista si musí počínat naprosto bezchybně**, protože když udělá chybu, tak je to **společensky nepřijímané**. A i když policista jedná správně podle zákona, tak i přesto to společnost vidí jako nepřiměřené. Třeba zákroky na lidi pod vlivem návykových látek, který jsou jak smyslu zbavený. Když je člověk zaklekne, tak je to hned ubírání na právech. **Všichni kolegové, co slouží dýl, tak říkají, že dřív se to řešilo mnohem snáz. Policie byla autorita**, která na místo přijela a kdo je dělal problémy dostal pár výchovných a byl klid. Nebyly ani finanční tresty (pro policisty), teď je to takový jiný. Zrovna to hodnocení od vedení, to je neustálý strach, jestli nedostaneme **pokárání za nějakou hovadinu**.

Vzpomenete si ještě na něco, co byste mi v rámci tématu mohl říct?

Taky si přijdu ublíženě, když musíme jít na nějaký demonstrace, fotbalový opatření a podobně. Lidi tam jsou nesvéprávní blbci a neumí se chovat. **My tam pak musíme jezdit a hlídat je. Jenže pro nás je to taky hrozný opruz**. Kolegové vyprávěli o jedné z minulých oslav silvestra na václavském náměstí...Na všechny tyhle opatření, kde jdeme do styku s lidma musíme chodit v modrém. Protože černá údajně děsí lidi...**Jelikož modrá lidi neděsí**, tak se to na Václaváku úplně rozbouřilo a kolegové museli utéct a schovat se za těžkooděnce. Házeli po nich cihle, petardy, prostě všechno, co měli po ruce. V těch modrákách se člověk fakt cítí bezbranný. **Nemůžeme mít ani nosič plátů** na kterým je většina výbavy. Jen základní opasek. Ta černá v lidech vzbuzuje prostě respekt, zatímco když přijdeme v modrém tak nemají absolutně žádnou brzdu.

- Neoprávněné stížnosti řidičů = stres
- Konfrontace s vedením pro oprávněnost = stres

- „oběť moderní doby“ = sledování, zastání vedení
- Zažité představy o PČR, iluze o dokonalosti policistů = vysoké nároky na sebe sama, strach ze selhání

- Srovnávání s dobou minulou, kdy ještě nesloužil = navazující pocit současné neochoty a nespravedlnosti systému

- Pocit nemožnosti aktivní změny = „mohli bychom řešit něco důležitějšího, místo toho zde hlídáme dospělé lidi“

- Bezbrannost = pocit bezmoci

Rozbor rozhovoru - respondent č. 1	
Typ situace	Zastavení vozidla – převoz drog.
Typ selhání / pochybení	„drogy spláchla do záchodu“ – podcenění prohlídky.
Pocity	„cítíl jsem se potupně“ – „idiot“ = ponížení, vina – výčitky, pocit ublíženosti.
Myšlenky	I externalizace viny – hledání viny u druhých.
Vyrovnaní	Odpovědnost u ostatních – ulevení svědomí Zkušenost jako poučení pro příští situace.
Kdy jindy měl pocít oběti	<ul style="list-style-type: none"> - když musí v „zákoně hledat oprávnění k tomu abych mohl něco udělat“ - nedostatky v systému - „jsme obětí moderní doby“ <ul style="list-style-type: none"> • Sledovanost policistů a ohánění se právy občany • Strach zasahovat z porušení práv občanů • Strach ze zpětné vazby k zákroků od občanů (domněnka neoprávněné kontroly) • Zákaz nošení černé na opatřeních => chybí respekt u lidí (pocit bezmoci, „bezbrannost“)

Respondent č.2

Dobrý den, mockrát děkuji, že jste byl ochoten se semnou sejít za účelem rozhovoru, který slouží jako podklad pro mou bakalářskou práci. Zaručuji vám anonymitu, kdy po přepisu nahrávky bude soubor smazán a informace, které zazní v rozhovoru nebude možno spojit s vaší osobou. Při domluvě této schůzky, jsem Vám nastínila téma své práce, přičemž jsem se Vás zeptala, zda jste někdy měl pocít selhání při nebo po zásahu. Mohl byste jste se k tomu prosím vyjádřit?

Musím říct, že při zásahu opravdu ne. Když máte zásah vůbec nad tím neuvažujete. Ten adrenalin je obrovské, jste napumpovaný, jdete do toho, a to je natolik silný, že fakt **nepřemýšlíte nad ničím jiným než splnit úkol**. Chcete udělat svou práci, máte určený cíl a ten musíte a chcete splnit. Myslíte jen na to a spoléháte na své kolegy, kteří také spoléhají na Vás a vůbec si nepřipouštíte myšlenku, že by se něco nemuselo povést nebo špatně dopadnout. Jestli někdy přišly pochybnosti, tak vždy

- Zaměřené jednání pouze na konkrétní úkol = nepřipouštění si možného selhání
- Potlačení subjektivních pocitů (strachu, obav, nejistoty)
- Naprostá důvěra ve své kolegy (svěření své bezpečnosti do rukou druhých)

po. Ale já osobně jsem neměl nikdy strach či pocit že selžu.

Když měl zásah, jak jste se cítil?

Dám příklad. Ve chvíli, když byl vlastně zásah, tak osoba, pro kterou jsme šli znamenala velkou hrozbu. No šlo o to, že ano, když je nějaký takový zásah, **tak máte propranou hlavu, co je to za člověka, jak je, komu ublížil...prostě všechno.** Vy o tom člověku asi víte nejvíc, ale jdete tam do toho tím stylem, že pokud by ten člověk měl zbraň nebo něco podobného, tak prvořadý je to, že ho musíte odzbrojit. **Prostě nesmí použít proti vám ani nikomu jinému zbraň.** Takže vy tam jdete s tímhle tím. A skutečně jsem byl zameřenej jen na splnění úkolu a absolutně si **nepřipouštěl, že by se mohlo někomu (mně nebo kolegům) něco stát.** Ale samotnej ten zákrok proběhne tak strašně rychle, že to ani nestíháte vnímat svým způsobem. A tak to bylo u všech, přišli jsem s nějakým cílem a ten jsme chtěli prostě splnit, nepřemýšlet nad ničím jiným než nad splněním úkolu.

Přemýšlel jste někdy o zákrocích, u kterých jste měl potom pochybnosti o tom, jak jste je zvládli?

No myslím si, že některý věci skutečně rychle proběhnou, a to i dodnes. Ačkoli jsem od policie hodně dlouho, tak jsou zásahy, který si myslím, **že když zavřu oči tak je pořád vidím.** Je to jako kdybych pustil film zpátky. Možná nad tím jen hodně přemýšlím. Kluci, který jsem znal a sloužil s nima, to tak možná neměli. Měl jsem skvělýho kamaráda a kolegu se kterým jsme se třeba bavili o nějakým zásahu, co proběhl a on vlastně řekl to samý, i když to cítil trochu jinak, ale taky nad tím přemýšlel...proč se udělalo tohle apod. **Rozebírali jsme to. Ale postupem času, jak člověk stárne, tak některý věci vypustí, protože už je neovlivní.** Už v tu chvíli, kdy to proběhne si řeknete, hele mohli jsme to udělat takhle... to si řekne víc lidí, ale ve chvíli, kdy ten zásah skončil spíš negativně než pozitivně. Když všechno proběhne dobře, tak jsem probíral jen to, jestli jsem udělal to, co jsem měl (ale sám pro sebe), jestli jsem se měl takhle natočit, támhle koukat, jestli jsem neměl sledovat něco jinýho. **Ale řeknu si to sám pro sebe a určitě to nebudu ventilovat svým kolegům okolo.**

Mohl byste mi říct nějakou konkrétní situaci?

Byla situace, kterou si skutečně pamatuji dodnes živě. Když zavřu oči, tak to vidím. Svůj úkol jsem splnil, to jako jo, ale za jakou cenu. **Bohužel tadycto mi fakt pronásleduje a neustále přemítá.** Jasně, že to nějak ovlivnilo, kým jsem a jaký mám myšlenky, ale to pak ovlivnila i práce až jsem u policie nebyl. Ale více se k tomu nechci vyjadřovat.

A můžete mi říct třeba kdo zde byl přítomen?

No tak nás na ty zásahy jezdilo hodně. Takže všichni kolegové, se kterými jsme to jeli řešit. Ale co si to pamatuju osobně, tak

- Vysoká informovanost, připravenost = silný pocit kontroly nad situací
- Kladení nároků na sebe = „musím být rychlejší, chytřejší, silnější...“
- Nepřipouštění jakýchkoli obav = potlačení emocí, negativních myšlenek

- Živé vzpomínky z konkrétní situace = oživané trauma

- Vytěsnění špatných vzpomínek = psychické zdraví jedince

- Uzavřenost = obrana vlastní integrity („kult maskulinity“)

**(mimo záznam v konkrétní situaci byl jedinec (situaci) donucen k extrémně náročnému morálnímu rozhodnutí ...popsal pocity strachu, nerozhodnost, chvílemi hněv (neb nemohl ze situace vyjít dobře), ale vcelku vnímá své*

jsem měl pocit že v tom momentě, jsem tam byl jenom já, osoba ohrožená a pachatel.

Co následovalo po ní?

Tak samozřejmě se to řešilo, jestli to bylo oprávněný nebo ne, ale důsledky v rámci dalšího výkonu to pro mě nemělo. Bylo to prostě nejlepší možný řešení, jasně mohl jsem se netrefit a problém by to byl, ale **já to zvládl tak jak jsem v tu chvíli mohl nejlíp**. V tu dobu se to tolik neřešilo, třeba jak dnešní kluci jsou peskovaní za úplný prkotiny.

A řešil jste to potom vy sám, respektive má na vás tato událost nějaké dopady?

To jsem vám jako nějak řekl před chvílí. Pamatuju si to, někteří můžou říkat, že to není možný, ale já si opravdu pamatuju přesně ten pohled, který jsem měl v hledáčku, a to fakt není příjemný. Ale práce, co jsem dělal potom měla důsledky pro mě mnohem větší. My sme se s klukama fakt jako někdy i u toho zásahu nasměli a byly jsme schopný to brát s nadhledem, ikdyž se něco podělalo. Takže jo, tohle mi dá se říct **pronásleduje, ale byl jsem donucený si na to zvyknout, protože nic jiného nezbývá** a ta hlava si to prostě pamatuje.

Vnímal jste se v této situaci jako oběť?

Ne to určitě ne. Udělal jsem, co bylo potřeba a tím to končí a ten adrenalin co jsem cítil byl obrovské, takže jsem to v podstatě nevnímal. To až potom mi to dolehlo, ale věděl jsem, že jiný východisko prostě nebylo.

Vnímal jste svou moc , když jste zastával roli policisty?

Ono vlastně tady máte nějaký výcvik, něco umíte a ve spojitosti s tím, co jsem dělal: posilování, cvičení, střelba... **všechno to bylo tak intenzivní, že vlastně v tu chvíli, když proti mně někdo vyrukoval, tak jsem nepřipouštěl, že by proti mně byl někdo silnější, než jsem já**. Jako ohroženost to ano, mohl mě nějakým stylem dostat nebo něco, ale protože jsem fungoval na principu, že musíš být rychlejší než ten druhý. **Musíte být první, kdo udeří**. Ale samozřejmě u Policie to je špatně...vy máte bránit, ustoupit. Ale zase ve chvíli, kdy víte, že byste ustoupila sebevíc a ten agresor bude a půjde proti vám, tak to zpacifikování prostě potřebujete vy využít. Ten princip, je podstata toho, proč si útočníci myslejí, že jsou na výši, protože jsou dřív než ty ostatní.

Zažil jste někdy pocit její ztráty, respektive bezmoci?

Já ne, opravdu ne. My jsme skutečně dělali jen zásahy, nebo když se někde něco chránilo. My jsme byli vždy jako předvoj a chránili jsme ty, co to skutečně dávali dohromady. Takovej ten

*jednání jako správné - splnil úkol, a i když to bylo těžké, rozhodl se správně. **

- V důsledku pozitivní hodnocení svého jednání = racionalizace

- Bezmocnost = nepomůže nic, než se s tím naučit žít

- Popření označení „oběti“ – nepřipouštění si „já bych mohl být obětí“ – zranění Ega

- Domněnka omnipotence = „teď a tady jsem nejlepší a všechno zvládnu“

- Projev agrese, moci = ochrana sebe, cti a role

prostor, jestli jsi udělal nějak fakt velkou chybu...na to si čas neměl. Ale pamatuju si kamaráda, co končil tady na útvaru v Praze a odcházel do důchodu. Pro revoluci se vrátil, protože si myslel, že všechno bude jinak... zločin bude jinej, postup a řešení bude jiný. Jednou jsem ho potkal a ptal se ho, jak jde práce u složky, on mi na to řekl, že už je v důchodu a vracet se nebude. Tak jsem se ho na to jako ptal a on „**Hele ono je to těžký...my chytíme támhle narkomana, zločince, zloděje nebo kohokoli a já tady sepisuju výsledky, snažím se, jak to jen jde. A odpoledne jdu domů a potkám ho venku na ulici?! A pak si říkám , tak co je? Proč jsem to dělal? Proč to sepisuju, když ten člověk je na ulici a může zase dělat jen další lumpárny.**“

A v rámci organizace?

Když byl nějaký rozkaz, o kterým jsem si myslel, že je to absolutní blbost (nebyl jsem jedinej, co měl takovej názor), ale protože **on to řekl a byl v té pozici, tak to tak prostě muselo být.** A ve chvíli, kdy nevyhovíte nebo nesouhlasíte, tak vám prostě bude dělat zle.

Mimo záznam jsme se bavili, z jakého důvodu jste skončil u policie, ačkoli v rámci ochrany vaší osoby nemůžeme uvést proč. Mohu říct, že jste byl z určitých důvodů odejit. Můžete mi popsat, jak jste se cítil v ten moment?

Byl jsem nasranej, jako že to takhle funguje u policie jasně funguje to tak asi všude, ale **já jsem sice udělal chybu a ten člověk, kterého se to týká taky.** Strašně mě štválo že nás nevyhodili oba, protože oba jsme udělali něco špatně. **Kdybych ho potkal někdy potom nebo teď, tak už by to s ním dopadlo mnohem hůř.** Cítil jsem se poníženej, ublíženej, prostě nefér. Kdyby se to nestalo tak u policie jsem pravděpodobně pořád protože tu práci jsem měl rád a pak přijde nějaký idiot a celý to posere.

Byla někdy situace, kdy jste vnímal někoho z kolegů jako obět?

Když jsem studoval, tak tam byl kapitán, **ktorej si na určitým kolegovi zasedl.** A myslím, že by to nebyl špatnej policista. On ho tak strašně deptal...Nám to vždy vysvětloval tím, že z něj prostě chce dostat to nejlepší...Skončilo to tím, že ten kluk prostě odešel. Nepatřil sice k těm, který by měli velký svaly, **ale měl rozum a takovej člověk by měl na to, být skvělej vyšetřovatel.** On sám na to řekl, že kdyby tam byl sebedýl a byl lepší než já nebo kdokoli jinej, kdo tam byl, tak by to tomu člověku stejně nevyhovovalo. On prostě věděl, že už nemá smysl dál pokračovat. Ten kapitán byl prostě příklad člověka, ktorej **potřebuje ukázat, že podle něho to vždycky pojede.**

- Pocity beznaděje, nespravedlnosti, znechucení, bezmoc = pocity oběti

- Pocit nemožnosti změnit situaci - méněcennost
- Nedobrovolná konformita

- Pocit nespravedlnosti, ztráty kontroly nad sebou a situací.
Projev silných emocí při popisování situace = vztek, poníženež
- Myšlenky na mstu – „oko za oko...“
- Prožívání křivdy

- Projev vlastní moci vůči konkrétní osobě s cílem sebeutvrzení

- Lítost nad členem sociální skupiny
- Bezmocnost kolegovi pomoci

- Sebenaplnění, pocit mohoucnosti

* Při osobním předání přepisu záznamu rozhovoru ke kontrole mi respondent uvedl informaci, že dokud rozhovor neproběhl, tak si mnoho negativních situací vůbec nevybavil. Poté co původní rozhovor skončil popsal bezesnou noc, kdy si uvědomil všechno špatné, co prožil u Policie a následně vytěsnil. Uvedl, že když člověk slouží, tak nad špatnými věcmi vůbec nepřemýšlí, protože nemá čas ani možnost se tím zabývat. Avšak s odstupem času si vybavuje mnoho situací, kdy bezmoc, hněv na sebe i na ostatní pociťoval. Popsal několik konkrétních situací, kdy v průběhu monologu eskaloval hněv (nezpracovaná psychická újma) a použití vulgarismů. Také dodal, že si vedl deník, do kterého zapisoval informace o každém zásahu, pocity, myšlenky. Přislíbil jeho poskytnutí, avšak nikoli použití do práce. Z čehož vyvozují, že respondent stále prožívá pocity nespravedlnosti, vztek, sebe lítost v rámci jeho kariéry u Policie. Avšak tvrdí, že si raději pamatuje to hezké, co ve službě zažil, zejména kvůli dle jeho slov „skvělému kolektivu“.*

Rozbor rozhovoru – respondent č. 2	
Typ situace	Nepřijatelné jednání velícího důstojníka – „pocit, že musím chránit tu osobu“
Typ selhání / pochybení	Neadekvátní, nepromyšlená reakce – spatně načasovaný projev své síly, projev moci
Pocity	„Byl jsem nasranej“ – pocit bezbrannosti, poníženosti, „nefér“
Myšlenky	Odplata, „jak to takhle může fungovat“, „proč zrovna já“, co by bylo kdyby – vina, hledání důvodů, proč se to nemuselo stát
Vyrovnaní	- „prostě si zvyknout, nic jinýho ani nezbyvá“ - doposud není situace jedincem zpracována – pokus o sebevraždu
Kdy jindy měl pocit oběti	- popření obecného označení, avšak - extrémní morální dilema („když zavřu oči, tak to vidím“) – post-shooting trauma - pachatele, na kterém dlouho pracoval potká na ulici (svobodný) = zbytečná práce, marnost, nesmyslnost a zbytečnost vynaloženého úsilí - naprostá poslušnost - (u kolegy) bossing – nemožnost se zavděčit nadřízenému

Respondent č.3

Dobrý den...Vybavíte nějakou konkrétní situaci, která vás v práci či v souvislosti s ní potkala, která byla nějakým způsobem zátěžová a kterou jste teda podle svého mínění nezvládl optimálně nebo máte pocit, že jste v ní dokonce selhal?

Určitě si vybavuju několik situací, kdy jsem mohl reagovat líp zejména ze začátku, jako když jsem začínal u policie, tak člověk neměl v podstatě představu, jak ta práce je. Jak se má dělat. **Vlastně jsem policista, zaměstnáním, nikoliv povoláním...**No a určitě ze začátku bylo něco jako několik takových situací, který jsem...nezvládl, v podstatě daly by se udělat o hodně líp nebo úplně jinak.

A vzpomenete si na konkrétní situaci?

Jakoby ne. **Žádnou takovouhle zátěžovou nebo stresovou.** Já to mám tak, že když je nějaká nadlimitní zátěž pro mě (protože standardně se snažím všechno řešit v klidu) tak pokud je to hodně vyhocený, tak se **přepnu do takového „módu“**, kdy reaguji napůl instinktivně (dělám to, co mi přijde zrovna v ten moment správný). Občas to samozřejmě není úplně ideální reakce, ale zase není to tak, že by člověk úplně o tom nepřemýšlel. Prostě teď si řeknu, měl bych udělat to a to a prostě tak jedním. A to jsem se naučil až časem, že opravdu je lepší, nějak to vyřešit, i když třeba špatně, než neřešit vůbec. nebo řešit napůl, jo, určitě **jsou teda situace, který bych dneska řešil jinak, líp**, ale není taková, že bych si připadal vyloženě „tadyto jsem s posral“. To se mi bohudík nestalo.

Když to vezmeme vzpomenete si na nějakou situaci, třeba kdybyste měl pocit, ne, že třeba vy sám jste jí pokazil, ale třeba jako hlídka jste selhali. Respektive nenaplnili jste svou tu svou profesní roli policistů?

Takovou situaci si nevybavím, že bysme něco mohli udělat o něco líp, to jo, ale že **bysme úplně selhali, to ne.** Vždycky se to nějak vyřešilo, řeknu. Přijela nám na pomoc další hlídka, že jsme si teda volali o pomoc. **To jo, i když prostě dneska by to člověk zvládl, když to řeknu sám, nebo úplně bez problémů ve dvou.** A v té době jsme prostě byli jako celá hlídka a měli jsme problém to vyřešit. To se nám stalo, že třeba jsme nezvládli situaci v narvaný v hospodě (dav lidí proti nám, bylo jich opravdu o hodně

- Identifikace s profesní rolí na úrovni práce

- Subjektivní hodnocení zátěže (neuznání náročnosti situace) = sebe hodnocení
- Naučené reakce, chování, neemotivnost

- Důraz kladen na nezkušenost
- Kladné hodnocení schopností a seberozvoje

- Subjektivní pocit – možné potlačení negativních pocitů (ochrana ega)

víc, byli jsme čtyři)...**Na ty lidi jsme absolutně nestačili.** Přijela nám ale na pomoc další hlídka, kde kolega ty lidi vyřval a tím, jak měl daleko vyšší autoritu, než když to tak řeknu my mladý (s tím, že teda zkušeněj policajt, který tam byl s náma, tak byl **takovej nemastnej neslanej**) takže bohužel tam opravdu musel přijet někdo kdo to jakoby vyřešil za nás. Takže to bych vnímal jako selhání v podstatě ale ne takový, který by mělo nějaký fatální následky.

A si nějak vybavit, jaké pocity jste v tu chvíli měl? Kdy jste věděl, že na to nestačíte v této konkrétní situaci?

Nejsem úplně na pocity strachu, to jsem nikdy moc jako neměl. Nicméně byl jsem naštvanej sám na sebe, **že to jako nezvládám**, nebo spíš jako na nás na všechny, že to, že to nezvládáme. A bylo to nepříjemný. Já vždycky v těch vypjatějších situacích, kdy právě nemůžu reagovat hned sám za sebe, když můžu, je to bez problémů, ale když nemůžu, když mě svazuje zákon, že jo? Jednak policista prostě musí postupovat v souladu se zákonem a víte, že byste to nějak dokázal vyřešit. Ale třeba ta pomoci je nějakýho násilí, když to tak řeknu, ale nemůžete, **protože vás svazuje zákon nebo vás svazuje to, že musíte řešit něco jinýho a vidíte, že třeba kolega to nezvládá, ale řešíte dalších 5 lidí.** Ale pocitově se mně zvýší tepovka, začnu se klepat jakoby ne strachem, ale taková ta nervozita. Prostě, že člověk začne tou nohou (klepat) nebo něco. Mně třeba začne cukat stehno. A teďko člověk neví co by, jestli **teda řešit tu svoji situaci, kterou tak nějak třeba zvládá a jít na pomoc tomu kolegovi a nebo at' si to tam teda kolega vyřídí sám.** Říkám, ne, nejsem na pocity strachu, ale takovýto, nezvládám to. Ten stres z toho, že to nezvládám. Plus **v tý konkrétní situaci tam určitě i strach byl**, ale nedovedu to líp popsat

V rámci vaší pozice to bylo ale velmi často ne-li denně nebo nikoli?

Naučil jsem se ty situace řešit s klidem. S tím, že já jako začínající policista (říkám začínající, ale myslím třeba první 3 až 5 let), tak ty situace pro mě často byly nový. **Ted' už v podstatě je to rutina a ta situace mě nerozhází po tý době.** S takovou nebo podobnou situací už jsem se x krát, takže mě to prostě nerozhází. Zároveň jsem dospěl, jsem mnohem starší a vlastně nastupoval jsem v jednadvaceti, takže člověk byl opravdu, když to z dnešního pohledu ještě nevyzrálej a vidím to hodně na dnešních mladých policistech. Který buďto řešej tím, že jsou hodně agresivní. Anebo naopak stojí v pozadí a koukaj, což byl třeba můj případ. Ze začátku jsem třeba v tý práci tolik neprosadil. Ale

- Nedostatečnost (nikoli osobní, ale početní převaha)

- Hodnocení nekompetentnosti druhých – racionalizace vlastního selhání

- Strach ze selhání - hněv

- Bezvýchodnost
- Morální dilema - částečná ztráta kontroly nad situací.

- Potlačení negativních pocitů.

- Vybudovaná resistance

dneska nemám problém ty situace řešit v podstatě s klidem. A ikdyž tam ten adrenalin je. **Tak už zase...znám se... vím jak reaguji a můžu podle toho svoje chování a tu situaci řešit podle toho jak to znám.**

Vy tedy říkáte, že má pro ten pocíťovaný stres velký význam právě ta četnost a stálost?

Určitě, že to je na denní bázi nebo téměř na denní bázi. Tak určitě. Dřív to bylo nic a najednou velkej stres, spadlo to a zase člověk čekal několik dní a najednou zas ta špička toho stresu. Kdežto teď už opravdu ty špičky tam nejsou. Prostě vím, že tahle situace bude vyhrocená. **Ale naučil jsem se to zvládat, když to tak řeknu napůl vědomě.**

Dalo by se říct, i že jste se naučil pracovat právě s tou mocí, nebo takhle, když jste nastoupil k policii, sám jste řekl, že jste dozrál. Od té doby...vnímal jste tu moc, která je vám svěřena?

Ne vůbec, protože já jsem nikdy nepovažoval práci policie za nějakou, že bych nadřazený těm lidem. Já jsem šel pracovat k policii, protože je to zajímavá práce, kdy člověk dělá pokaždý něco jinýho. Nikdy jsem se nepovyšoval nad nad lidma nejsem, nejsem takovej. Takže pro mě to není o moci nad lidma. Prostě tohle je potřeba udělat, jo ten člověk se chová tak a tak a já potřebuju, aby se choval tak a tak v souladu se zákonem to je celý. **Vím, že spousta policajtů to tak vnímá, že teď tady jsem šéf já, ale já jsem to takhle nikdy neviděl.** Pro mě je ten zákon nástroj absolutně nic jinýho. Jo, ale není to o nějaký moci, kterou bych nad těma lidma měl. Nemyslím si, že by se to takhle mělo vnímat.

Zmínil jste byrokracii, připadal jste si někdy zklamaný z reakce vedení, byrokracie apod. Jak tento aspekt policie vnímáte?

Je to frustrující hrozně. Je to jednak i ta byrokracie. A jednak to, že právě ve vedení je spousta lidí, **kteří chtějí mít co nejmíň práce**, já tomu rozumím, ale tím, že ty, že ten člověk chce mít co nejmíň práce, tak **nezlepšuje podmínky služby pro ty pro ty policajty na ulici** si myslím, že to vedení by tady mělo být zejména pro ty lidi, aby jim pomohlo, aby krylo záda a tak dále. ... Takže jo, je to samozřejmě i z pohledu těch dozorcích to chápu, ale bohužel je to neřešitelný problém a pro ty...pro ty policajty je to opravdu, když to tak řeknu, k nasrání. Prvně to přežijete, po druhý to přežijete po tisíci, po tisíci šestý už prostě vybuchnete. **Někdo vybuchne někdo rezignuje a prostě už to řešit nebude.**

- Automatizace

- Pocit moci – sebenaplnění

- Nedostatky v systému – bezohlednost některých jedinců (na vyšších pozicích)
- Frustrace

- Rezignace, pocit marnosti

Rozbor rozhovoru – respondent č. 3	
Typ situace	přeplněná hospoda – převaha lidí
Typ selhání / pochybení	„sami jsme to nebyli schopni zvládnout“ = potřeba pomoci
Pocity	strach a hněv z vlastního selhání
Myšlenky	„svázání“ zákonem – větší pravomoci = situace by se dala řešit efektivněji
Vyrovnění	- externalizace viny („zkušenej kolega, byl takovej nemastnej neslanej“) - přivolání posily = vyřešili situaci z nás - poučení pro příště
Kdy jindy měl pocít oběti	- dilema – vyřešit svou situaci („celkem zvládám“) nebo pomoci kolegovi („nezvládá“) - nadmíra administrativy – nedostatky v systému - neochota některých kolegů – „chtějí co nejmíň práce“, nevyhovění

Rozhovor s policejní psycholožkou

Dobrý den, děkuji Vám, že jste si udělala na mne čas...Zeptám se rovnou...kdo k Vám chodí nejčastěji a s jakými typy potíží?

Takže u mě se to týká studentů ZOP a v tuhle chvíli je to spíš, že studenti jsou v nové zátěžové situaci v tom smyslu, že jsou třeba vzdáleně z domova... to má vliv samozřejmě na partnerské vztahy.

Byl za vámi na konzultaci někdo, kdo vykazoval pocit oběti ve svém slova smyslu?

Ono je to tak, že policisté kladou výrazně vysoké nároky na sebe, a to je v podstatě ten problém. Všichni mají pocit, že to **musí všechno zvládnout**. A jakoby „**nedovolují si, že můžu selhat**“. Ale když si to uvědomí, tak to je jako ale první nutná pojistka vůbec pro udržení a zvládnutí té situace...Pak mě teďka ještě napadá vlastně pocit určitého „jakoby jsem obět“, a to jako policista nesu odpovědnost za svěřený majetek (to je i v jiných povoláních)...Jestliže způsobím škodu na služebním vozidle při výkonu služby (ačkoli to není moje pochybení) tak mě přesto té **odpovědnosti nikdo nezboví**. To znamená musím splácet škodu na majetku, kterou jsem způsobil. Rozdíl je v tom, že **policista je v tuhle chvíli vlastně ve stresu tím, že zasahuje v té situaci a jak říkám, na rozdíl u toho**

pachatele nebo přestupce, ten vůbec nepřemejšlí a já tady mám zasahovat a vlastně pořád jsou pro mě ty kolegové v tom výkonu, protože ještě musím přemýšlet o tom, že musím dostatečně přiměřeně, protože někdo může zkontrolovat, a ještě pokud možno nesmím způsobit tu škodu na tom autě, že jo? Ale pak stejně prostě ta škoda může nastat, protože při tom zásahu vlastně není vyhnutí a k tomu střetu tam dojde a ty plechy za těch 150 000,- tu škodu prostě mají. Takže tam je prostě následně reakce, že já to pak jakoby musím splácet nebo seberou mi to z platu. A přinesu domů míň peněz. A tím se pro mě roztáčí ta spirála úplně neuvěřitelným způsobem...to znamená vysoké dilema. Stres pro mě v tuhle chvíli jsem oběť systému, protože ten stres z toho to dilema to tam jakoby zůstává. Samozřejmě jsou případy, kdy se to musí došetřit. A ukáže se, že policista skutečně policista pochybil. **A udělal něco, co skutečně je v té službě jako nepřiměřený zákrok, že si ten stres vybil na někom. Vlastně byl to naprosto neprofesionální, jako by přestal být tím profesionálním policistou, a byl jen agresorem...Ještě mě napadla jedna věc k tomu vašemu tématu. Jako policista se cítím být ohrožen, respektive ne sebe ale že **výkonem svého povolání, ohrožuju své blízké.** Zejména tam, kde mě zná jako místního policistu. Kde se setkávám opakovaně. A je to tam bude jakoby...Praha je anonymní, velké města jsou taky anonymní a týká se to těch malých měst. To musím říct, že jsem tady teda jednou taky řešila, a to je, že to byla **motivace pro změnu. Sloužit, sloužit tam, kde mě neznají. Respektive kde neznají moji rodinu? Snižuji nebezpečí pomsty vůči svým blízkým.****

6.4 Shrnutí závěrů vyplývajících z šetření

Téma č.1: typ situací

V jakých situacích prožívali dotázaní policisté viktimgenní pocity (pocit selhání, ztráty kontroly, bezmoci)?

Výsledky šetření není možné generalizovat, avšak u daného vzorku byly spouštěčem zmíněných pocitů zejména situace, které běžně řeší, avšak s tím rozdílem, že situace se nevyvíjela či neskončila dle jejich představ. Dále bylo často zmiňováno téma oprávnění a povinností, kdy policisté musejí postupovat zákonným způsobem, ačkoli by oni sami volili jiný postup, zejména ráznější (agresivnější). Pocit bezmoci byl spojován s administrativou, odlišnou uniformou, finančními tresty a špatným hodnocením od vedení, kdy tyto faktory konkrétní policisté považují za zbytečné a stresující. Jeden z účastníků uvedl strach a hněv z možného selhání, tedy ještě dříve, než vůbec nastalo, což ovlivnilo chování jedince v daný moment. Myšlenky, které mu probíhaly hlavou byly

soustředěny pouze na jeho možné selhání, což způsobilo ustrnutí „na místě“ a nebyl schopen najít jiné řešení situace. V tomto konkrétním případě lze identifikovat stres pramenící ze samotné situace, pocitu fyzického ohrožení a chvilkové ztráty sebedůvěry (do momentu, než přijela posila). Dá se říci, že se stal obětí nároků na sebe sama, i přes hrozbu fyzické újmy, která byla něj byla v danou chvíli druhořadá.

Téma č.2: znaky viktimogenních pocitů a myšlenek

Je možné u daných policistů identifikovat znaky emocí (pocity moci, bezmoci, ublížení, znevážení,), myšlenek a jejich odraz v chování?

V uvedených situacích lze spatřovat zejména výčitky typu: „situaci měli zvládnout lépe“, „mohli řešit úplně jinak“. Nejčastěji se u daného vzorku vyskytoval pocit duševní újmy v návaznosti na jednání druhých, měli pocit, že jsou na všechno sami a nikdo jim nepomůže, pochybnosti o svých schopnostech a zkušenostech. Jeden z respondentů prožil situaci, kdy použil zbraň proti člověku, čímž se odlišuje od dalších dvou účastníků. Uvedl, že situaci si pamatuje naprosto přesně se všemi detaily doposud („pořád mě to pronásleduje“). Ačkoli tvrdí, že situaci zvládl, jak nejlépe mohl, i přesto popsal myšlenky o své vině, ublíženosti, bezmocnosti, protože v dané situaci neměl na výběr a všechny varianty vyřešení situace obsahovaly smrt. Zmíněný respondent společně s ostatními měli tendence u daných situací externalizovat vinu na druhé, až později uznali své pochybení, načež měli pocit osobního selhání. Z výpovědí vyplývá, že nejsou schopni otevřeně přiznat, že se jedná o zátěžovou situaci a mají pocit, že všechno musí zvládnout, věří iluzi o své nezranitelnosti a že jsou oproštěni od svých pocitů a emocí.

Z výsledku zpracování získaných dat vyvozené **stresory**:

Na základě zjištěných znaků vztahujících se k viktimogenním pocitům a myšlenkám jmenují tyto stresory (kontinuální situace navozující stres u dotázaných policistů):

- **administrativní úkony,**
- **sledovanost a permanentní kontrola veřejností a vedením,**

- absence pocitu i faktu zastání (podpory) od vedení
- nedostatky v systému a zákonech (hledání pravomocí; osobní odpovědnost za hmotnou škodu a s tím spojený strach),
- odlišná uniforma (nemožnost se adekvátně bránit, nebudí respekt),
- záznam o negativní události („pokárání za hovadinu“, popř. kázeňské tresty),
- nekompetentnost některých kolegů (zbytečné šetření a vynaložené úsilí);

Mezi **další stresory**, které lze ze získaných odpovědí vysoudit patří:

- **pocit odpovědnosti kombinovaný s vysokou osobní ambicí „být nejlepší“** (týká se i problému míry identifikace s profesí, důrazu na ideální Já);
- **strach o bezpečí své rodiny, svých blízkých;**
- **konflikt rolí (př. hlídání demonstrantů).**

Při interview bylo evidentní, že dotázaní policisté svou profesi mají rádi a identifikují se s ní, a to i přes náročný charakter povolání. U vybraného vzorku lze pozorovat pocity strachu a zvýšený stres spojený s pocitem vlastního selhání. Nehledě na délku trvání služebního poměru se každý z respondentů setkal s náročnou situací, během které nebo s určitým časovým odstupem, o sobě a svých schopnostech pochyboval.

Objevovaly se výčitky, pocit viny, vlastní neschopnosti, nízkého sebehodnocení ve vazbě na konkrétní situace. Konkrétní zdroje těchto pocitů jsou velmi odlišné, kdy výrazným aspektem je profesní nezkušenost a neznalost situace, což podporuje i výrok v jednom z interview: *„dnes bych situaci řešil úplně jinak, líp...zvládl bych to sám, tam jsme byli celá hlídka“*.

V souhrnu lze říci, že:

- Policisté situace - jako zátěžové - vnímají individuálně, proto nelze vytvořit univerzální typ situace platný pro všechny policisty jako zdroj zátěže
- Lze předpokládat, že významným stresorem je pocit vlastního selhání (popř. strach ze selhání) na to navazují pocity hněvu, bezmoci, ublíženosti, ztráty omnipotence.
- Projevil se zde významný vliv reakce okolí (kolegů, vedení) na prožívání „po“ situaci a dále identifikace policisty s rolíš
- Způsob vyrovnávání se s pocity selhání, viny apod. je prvotní reakcí u těchto policistů tzv. externalizace viny (popření vlastní chyby a hledání viníka mimo sebe, neuznání možnosti stát se obětí)
- Na základě zjištěných znaků vztahujících se k viktimogenním pocitům a myšlenkám byly pojmenovány konkrétní stresory (viz výše).

ZÁVĚR

Problematiku oběti v nestandardním zaměření na policisty jsem zpracovávala v rovině teoretických poznatků i v rovině praktické, kterou zde tvoří kvalitativní šetření se současnými i bývalými policisty. Policejní profese je náročné povolání po fyzické i psychické stránce, každodenně jsou konfrontováni se situacemi, které u policistů mohou vyvolat pocity shodné s oběťmi trestného činu. Zároveň policejní práce nedovoluje během výkonu služby projev emocí navenek, což vede k permanentnímu potlačování emocí (pocitů) a často se škodlivým dopadem.

Cílem práce bylo objasnit podstatu, příčinu, projevy a dopad pocitu oběti u policistů v náročných situacích, které subjektivně vnímají jako ohrožující jejich zdraví, autonomii a zastupovanou roli. Tento cíl byl ve stanoveném rozsahu naplněn. V teoretické části jsem charakterizovala pojem oběti v jeho nestandardním pojetí, a to pomocí teorie transakční analýzy, konkrétně prostřednictvím ego-stavů a životních pozic, které jsou aktivovány v mezilidských interakcích. Dále jsem pracovala s pojmem „moc“ a jejími sociálními atributy, které úzce souvisí s profesí policisty.

Výstupem celé práce je zjištění, že respondenti (dotázaní policisté) se cítí a dají se tedy svým způsobem označit jako latentní oběti své profese. Důsledkem neřešení těchto pocitů a psychických stavů mohou být ztráty v rovině osobní (konflikt, rezignace, ztráta pracovní motivace, odchod od policie, sebevražedný pokus) i v rovině samotné organizace a společnosti. Jedná se o problematiku, která si zaslouží větší odborný badatelský zájem. Viktimogenní pocity u policistů ve smyslu selhání, bezmoci, nedostatečnosti, ztráty kontroly apod. mají potenciál svou intenzitou zasáhnout do sebehodnocení jedince a narušit vnímání sebe i svého okolí, což nepříznivě ovlivňuje jejich profesní výkon, ale i interpersonální vztahy. Jako kompenzaci těchto pocitů mohou pojmout za své pocit moci, což vzhledem k intenzitně negativních emocí vede ke zneužívání zákonné moci s cílem dosáhnout sebenaplnění a mít pocit, že jsou dostateční. V policejní praxi vede tento jev k nepřiměřenému násilí, pohybu na

hraně zákona a nemorálnímu jednání. Nebo naopak zmíněné pocity vedou k syndromu vyhoření, osobní krizi a v nejzazších případech suicidálnímu jednání.

Jsem si vědoma, že jsem si vybrala velmi komplexní a složité téma, ke kterému jsem se snažila přistupovat s respektem. Složitost problematiky spočívá především v tom, že objektivní poznání pocitu oběti u druhého jedince je velmi náročné, protože je vystavěno pouze na jeho subjektivní výpovědi („selfreportu“). Stejně tak si uvědomuji i jistý stupeň subjektivity ze strany hodnotitele, tj. při analýze a hodnocení získaných dat prostřednictvím výše uvedených rozhovorů.

Závěrem si dovoluji odvodit doporučení pro prevenci spočívající ve faktu nezažívat pocit či nezaujímát postoj „ musím vše zvládnout a nedovolit si selhání“. Prevence takového postoje spočívá nejen v odborném výcviku, ale i v psychologické přípravě, jejíž součástí je mj. naučit v sobě oddělovat problém (náročnou situaci) a svou osobu.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BAKALÁŘ, Eduard. *Úvahy o motivu moci*. Mach, 1991. ISBN 80-270-1979-6.

BECK, Aaron T. *Kognitivní terapie a emoční poruchy*. Praha: Portál, 2005. Spektrum (Portál). ISBN 8073670321.

BEDRNOVÁ, Eva a Ivan NOVÝ. *Moc, vliv, autorita*. Praha: Management Press, 2001. ISBN 80-7261-053-8.

BOUKALOVÁ, Hedvika a Ilona GILLERNOVÁ. *Kapitoly z forenzní psychologie*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2020. ISBN 978-80-246-4461-5.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Psychologie hodnot*. 2., dopl. a přeprac. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2009. ISBN 978-80-244-2295-4.

CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, 287 s. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4033-1.

CEJTHAMR, Václav a Jiří DĚDINA. *Management a organizační chování*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada Publishing, 2010. ISBN 802473348x.

ČÍRTKOVÁ, Ludmila. *Policejní psychologie*. 2., rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2015. ISBN 978-80-7380-581-4.

DENSKÝ, Michal. Proč "vyhoří" policista. 7.- 8. číslo, 12. ročník Praha: Portál, 2006. s. 26-28. ISSN 1212-9607.

DRAPELA, Victor J. *Přehled teorií osobnosti*. 2. opr. vyd. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-251-3.

FOUSEK, L. Pracovní spokojenost a stres u policistů. In MICHALÍK, David. *Psychologie v bezpečnostních sborech*. Sborník prací 1. Praha: Themis, 2009. s. 104. ISBN 978-80-7312-060-3.

HARRIS, Thomas A. *Já jsem OK, ty jsi OK: úvod do transakční analýzy*. Praha: Portál, 2020. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1637-7.

HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4675-3.

HENNIG, Gudrun a Georg PELZ. *Transakční analýza: terapie a poradenství*. Praha: Grada, 2008. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1363-2.

HONZÁK, Radkin, CSc. *Jak žít a vyhnout se syndromu vyhoření*. 3. vydání. V Praze: Vyšehrad, 2018, ISBN 978-80-7601-004-8.

Kolektiv autorů. *Pracovní stres a zdraví: Bezpečný podnik*. 2. vydání. Praha: Výzkumný ústav bezpečnosti práce, 2016. ISBN 978-80-87676-23-3.

LISTER-FORD, Christine. *Transakční analýza v poradenství a psychoterapii*. Praha: Portál, 2006. Spektrum (Portál). ISBN 80-7367-085-2.

MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada publishing, 2013. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4580-0.

NAKONEČNÝ, Milan. *Lexikon psychologie*. Praha: Vodnář, 1995. ISBN 80-85255-74-x.

NESVADBA, Petr. Specifičnost policejní subkultury. *Policista*. Praha: MV ČR, 2009, **15**(6). příloha, ISSN 1211-7943.

PAULÍK, Karel. *Psychologie lidské odolnosti*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2017. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5646-2.

PLAŇAVA, Ivo. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy - dovednosti - poruchy*. Praha: Grada, 2005. Psyché (Grada). ISBN 80-247-0858-2.

PORKET, JOSEF L. Autorita—moc—vliv. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 1969.

RÖHR, Heinz-Peter. *Nedostatečný pocit vlastní hodnoty: sebedestruktivní vnitřní programy a jejich překonávání*. Praha: Portál, 2013. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-0354-4.

RÖHR, Heinz-Peter. *Ztráta kontroly: inteligentní zvládnutí emocí*. Přeložil Petr BABKA. Praha: Portál, 2021. Spektrum (Portál). ISBN 978-80-262-1749-7.

ŠOLCOVÁ, Iva; KEBZA, Vladimír. Sociální opora jako významný protektivní faktor. *Československá psychologie 1999 / ročník XLIII / číslo I*

VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Sestry v nouzi: syndrom vyhoření, mobbing, bossing*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Sestra. ISBN 978-802-4731-742.

VYMĚTAL, Štěpán, Vladimír VOSKA, Ondřej TOMAN, Jana JUNGWIRTOVÁ a Karel URBAN. *Možnosti psychologické podpory: v Policii ČR*. Praha: THEMIS, 2010. ISBN 978-80-7312-065-8.

PRÁVNÍ NORMY

zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů (zákon o obětech trestných činů)

zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

BUSHMAN, Brad J. The "Weapons Effect": Research shows that the mere presence of weapons may increase aggression. *Psychology Today* [online]. 2013. Dostupné z: <https://www.psychologytoday.com/intl/blog/get-psyched/201301/the-weapons-effect>

CAKIRPALOGLU, Panajotis. Vnitřní konflikt, frustrace, úzkost. *E-learningová podpora mezioborové integrace výuky tématu vědomí na UP Olomouc* [online]. 2012, 6.2. Dostupné z: <http://pfyziolmysl.upol.cz/?p=1467>

FRENCH, J. R., B. RAVEN a D. CARTWRIGHT. *The bases of social power: Classics of organization theory* [online] 1959. University of Michigan. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/215915730_The_bases_of_social_power

Grawitch, M. J., Barber, L. K., & Kruger, M. H. Role identification, community socio-economic status demands, and stress outcomes in police officers. *Anxiety, Stress & Coping* [online]. 2010, 23(2). doi:10.1080/10615800902935542

Hledáme nové kolegy - STAŇ SE POLICISTOU. *Policie České republiky* [online]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/hledame-nove-kolegy-stan-se-policistou.aspx?q=Y2hudW09Mg%3D%3D>

JANOVSKÁ, Barbora. COPINGOVÉ STRATEGIE: Víte, co vám pomáhá zvládat stres?. *Mojra: Psychologická poradna online* [online]. 2020. Dostupné z: <https://blog.mojra.cz/clanek/copingove-strategie-vite-co-vam-pomaha-zvladat-stres>

JUNGWIRTOVÁ, Jana. TRANSAKČNÍ ANALÝZA A POLICIE. *BULLETIN: NÁRODNÍ PROTIDROGOVÉ CENTRÁLY* [online]. Praha, 2014, 20(01). ISSN 1211-8834. Dostupné také z: <https://www.policie.cz/soubor/bulletin-01-2014.aspx>

Osobnost. *Sociologická encyklopedie: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* [online]. 2018. Dostupné z: [https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Osobnost_\(MSgS\)](https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Osobnost_(MSgS))

Reiser, M., & Geiger, S. P. Police officer as victim. *Professional Psychology: Research and Practice* [online]. 1984, 15(3). doi:10.1037/0735-7028.15.3.315. Dostupné z: https://www.researchgate.net/publication/232424220_Police_officer_as_victim

Security Theory and Practice: Police officer as a Victim. 2022. Police Academy of the Czech Republic in Prague. Faculty of Security Management. Department of Social Science [online]. 2022. ISSN 257-4589. ISSN 1801-8211. Dostupné také z: <https://veda.polac.cz/wp-content/uploads/2022/10/Police-Officer-as-a-Victim.pdf>

SMÉKAL, Vladimír. *TRANSAKČNÍ ANALÝZA : příručka* [online]. Brno, 2001. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/fss/podzim2004/PSY749/PRIRUCKA_TA.pdf

WRZESNIEWSKI, Amy, Clark MCCAULEY, Paul ROZIN a Barry SCHWARTZ. Jobs, Careers, and Callings: People's Relations to Their Work. *Journal of*

Research in Personality: J RES PERSONAL [online]. 1997
doi:10.1006/jrpe.1997.2162.

YUHAS, Alan. Mere sight of a gun makes police – and public – more aggressive, experts say: US policing. *The Guardian* [online]. 2015. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/us-news/2015/aug/05/gun-police-public-more-aggressive-psychology-weapons-effect>